వీరేశలింగము పంతులు, కందుకూరి, 1848-1919

నీతిచంద్రిక, సంధి

రాజమహేంద్రవరము, 1926

Record no. 171

Vīrēśaliṅgamu pantulu, Kandukūri,
1848-1919

Nīticandrika, Sandhi

Rājamahēndravaramu, 1926

Record no. 171

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

వీరేశలింగము, కందూకూరి

నీతిచంద్రిక, సంధి / కందూకూరి వీరేశలింగము చేత రచియింపఁబడినది.- 6. కూర్పు.- రాజమహేంద్రవరము : శ్రీరాజన్ ముద్రాక్షరశాల, 1926.

48, (1) p. ;20 cm.

Record no. 171

Vīrēśaliṅgamu, Kandūkūri

Nīticandrika, Sandhi / Kandūkūri Vīrēśaliṅgamu cēta raciyimpam̐baḍinadi.- 6. kūrpu.-Rājamahēndravaramu : Śrīrājan Mudrākṣaraśāla, 1926.

48, (1) p. ;20 cm.

Record no. 171

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

నీతిచంద్రిక, సంధి.

NITICHANDRIKA; SANDHI.

BY

Rao Bahadur

K. VIRESALINGAM PANTULU,

RAJAHMUNDRY.

PRINTED BY

Ch. NAGARAZU PANTULU,

AT

THE RAZAN PRINTING HOUSE,

RAJAHMUNDRY.

1926.

Price: 6 Annas.

నీతిచంద్రిక, సంధి.

—— :o: ——

ఇది

శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిర్వచన నైషధాది గ్రంథములను రచించి
ప్రస్తుతము
రాజమహేంద్రవరమునందలి దొరతనమువారి కాలేజిలో
ప్రధానపండితుఁడగు

కందుకూరి వీరేశలింగము చేత

రచియింపఁబడినది.

6 వ కూర్పు.

రాజమహేంద్రవరము.
శ్రీ రాజన్ము ద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడినది.
1926.

[దీనివెల ౨ అణాలు.

TO

EDWARD PARR METCALFF Esq., M. A.,

PRINCIPAL, PROVINCIAL COLLEGE,

Rajahmundry.

THIS LITTLE VOLUME

IS

MOST RESPECTFULLY

DEDICATED

BY THE AUTHOR

AS A SLIGHT MEMORIAL OF SINCERE ESTEEM.

పీఠిక.

చిత్రపదములు.

శ్రీకరు నవ్యయు నాద్యున్
లోక చయావన శీలున్
శోక విశోషణు నీశున్
బ్రాకట భక్తిని గొల్తున్.

తేటగీతము.

ఆంధ్రభాషను 'బద్యకావ్యములు పెక్కు-
మున్ను లోకోప కారకంబుగ రచించి
నట్టి నన్నయాదుల నెదయందుఁ గొలిచి
వచనకావ్యంబులను వ్రాయువారిఁదలఁతు.

ఉత్పలమాల.

ఇంతకుమున్ను నేను రచియించిన విగ్రహతంత్ర మెల్లచో
నెంతయుఁ గష్టశైలి రచియింపఁగఁ బడ్డదటంచుఁ బల్మఱున్
వింతగ నాకు లేఖలను బెక్కురు వ్రాయుచునుంటఁజేసి య
త్యంతము వ్రాసితిన్ సులభమాగతి దీనిని సంధితంత్రమున్.

తేటగీతము.

పలుమఱు హితోపదేశంబు భారతమును
బంచతంత్రంబుఁ బరికించి, వానిలోన
వలయు కథలను గొని దీని వ్రాసినాఁడఁ
గ్రొత్తగాఁగొంత యందందుఁ గుదురుపఱిచి.

చిత్రపదము.

పెద్దల వేఁడెద దీనన్
దిద్దఁగ దోషములున్నన్
విద్దియ చాలని నన్నున్
దద్దయుఁ గూర్మి క్షమింపన్.

శ్రీరస్తు.

నీతిచంద్రిక.

విగ్రహతంత్రముయొక్క కథాసంగ్రహము.

కర్పూరద్వీపమునకు హిరణ్యగర్భుండను మరాళశ్రేష్ఠుఁడు రాజుగానుండెను. ఆతని భృత్యుఁడగు దీర్ఘముఖుండను బకంబు సమస్త దేశంబులంగల విశేషవిషయములను జూడవలెనను నభిలాషతో బహుదేశములుతిరిగి కడకు జంబూద్వీపమునకువచ్చి యచటి యరణ్యములో సంచరించుచున్న తద్ద్వీపాధినాధుఁడగు చిత్రవర్ణుండను మయూరరాజు పరిచరులంగాంచి, వారితోఁడఁ గొంతతడవు సరససల్లాపంబులు జరపెను. అప్పుడు వారు ప్రసంగవశంబున మనదీవుల రాజు లిద్దఱిలో నెవ్వఁడు ఘనుఁడని దీర్ఘముఖుని నడిగిరి. హిరణ్యగర్భుఁడే సర్వవిధముల నుత్తముఁడని సంకోచింపక దీర్ఘముఖుఁడు మాఱుపలికెను. ఆ మాటలకుఁ గోపమువచ్చి యాదీవిపక్షులు దీర్ఘముఖునిం బలువిధముల దూషింపుచు, మాఁదేశమునం గ్రుమ్మరుచు మారాజునే నిందించెదవా యని యాతనిని బెఱబెక్కులు విఱిచికట్టి తమయేలికపాలికిం గొనిపోయి నడచిన సర్వవృత్తాంతమును నివేదించెను. అప్పు డాసభలోఁ గూరుచుండి యున్న యరుణముఖుఁడను కీరము తనరాజుఁజూచి, కర్పూరద్వీపము మొదలుగాఁగలవి జంబూద్వీపములోనివే కాఁబట్టి యాదీవియు దేవరపాలనంబునకు లోఁబడినదే యనియు, ఈయోఁడు మొదలుకొని యేఁటేటఁ గప్పముకట్ట హిరణ్యగర్భునికిఁజెప్పి పంపవలయుననియు, విన్నపముచేసెను. అందునకు రాజౌనౌనని తలయూఁచి, ముందుగాఁబోయి యీవార్త నీస్వామి కెఱింగింపుమని దీర్ఘముఖుని విడిచిపుచ్చి, తరువాత నరుణముఖునినే దూతగా హంసస్వామికడకుం బంపెను. ఈలోపలనె చిత్రవర్ణునిమంత్రి దూరదర్శి యను గృధ్రము రహస్యముగా రాజుతో నాలోచించి మేఘవర్ణుం

డను కాకమును రావించి యాతని కెఱింగింపవలయు నర్థంబెఱింగించి, హిరణ్యగర్భునిమాయోపాయంబునఁ బరాభవించుటకయి పంపెను. ఆకాకియు నీలవర్ణుండని పేరుపెట్టుకొని సింహళద్వీపమునుండి వచ్చితి నని బొంకి, తేనెమాటలు పెక్కులుపలికి హిరణ్యగర్భుని యాను గ్రహంబుపడసి, యాతనికొలువునం గరముఁ జనువరియయియుండెను. అప్పుడు మరాళవల్లభుని మంత్రి సర్వజ్ఞుండను చక్రవాకము జంబూ ద్వీపమున సర్వసంగతులును దీర్ఘముఖునివలన నదివఱకే వినియుం డుటంజేసి, యాకాకమును జేరఁదీయవలదని తనరాజున కనేకవిధం బుల బోధించెనుగాని, యాతనివాక్యములన్నియు వ్యర్థములాయెను. ఇంతలో జంబూద్వీపమునుండి యరుణముఖుండువచ్చి తనరాజుచెప్పిన మాటలన్నియు హిరణ్యగర్భుని సభలో వాక్రుచ్చి, యంచలరాయని యభిప్రాయంబెఱింగి నిజదేశంబున కరిగెను. తోడనే సర్వజ్ఞుండు వీరవరుండను సారసపక్షింబిలిపించి యాతనిచే నొకదుర్గంబు నిర్మిం పించి, దుర్గ పాలనాధికారంబును నాతనికె యొసంగి, శత్రువార్తలు గుప్తప్రకారంబునఁ దెచ్చుటకయి దీర్ఘముఖునకుఁ దదనుజుని ధవ ళాంగునిఁ దోడిచ్చి విరోధివీటికింబుచ్చెను. అంతఁ జిత్రవర్ణుండు వాహి నులతోడ వెడలి రెండుదినంబులు యుద్ధముచేసి మేఘవర్ణుఁడుచేసిన మోసముచేత జయమునొందెనుగాని తనసేనాధిపతియగు తామ్రచూడుఁ డను కుక్కుటమును బెక్కండ్రువీరులను గోలుపోయెను. మేఘవర్ణుఁడు దుర్గంబున నగ్గిపెట్టిన యనంతరంబున హిరణ్యగర్భుండు శత్రువులచే జుట్టుకొఁబడి తన సేనానియగు వీరవరుని సాహాయ్యంబునఁ బ్రాణం బులు దక్కించుకొని జలంబులంబడియెను. వీరవరుండును స్వామ్యర్థ పరిత్యక్త దేహుండయి లోకాంతరగతుండయ్యెను. అప్పుడు చిత్ర వర్ణుండు విరోధివీడెల్లఁ జూఱగొని హతశేషసైనిక నికరంబులతో నిజ దేశంబునకుం జనియెను.

శ్రీ ర స్తు.

నీ తి చ ం ద్రి క

స ం ధి .

తదనంతర మానరవరకుమారు లాధరణీసుర ప్రవరున కిట్లనిరి. "స్వామీ! మీయనుగ్రహంబు కతంబున, విగ్రహమును సమగ్రముగా నాకర్ణించితిమి. దయచేసి యింక సంధిని సహితము ప్రసాదించి మాకుంగర్ణరసాయనంబు గావింపుఁడు. అనవుడు సభ్యస్తసమస్త నీతిశాస్త్రమర్మ్ముండగు విష్ణుశర్మ్ముండిట్లని చెప్పందొడంగె:—

అమ్మాడ్కి భీమసంగ్రామంబున నిహతానేక సైనిక లోకంబులగు మయూరమానసౌకంబులకు గృధ్రచక్రవాకంబులచే క్షణమాత్రంబున సంధిచేయఁబడియె. ఆవిధంబు వివరించెద వినుండు.

ఆరీతిని దారుణంబగు ప్రవిదారణంబున వీరవారంబెల్ల మారణంబు నొందినఁ జింతాక్రాంత స్వాంతుండై వరటాకాంతుండు మంత్రింజూచి—"సర్వజ్ఞా! ఎవ్వఁడు మన దుర్గంబున నగ్గిపెట్టిన దుష్టాత్ముఁడు? పగఱచేఁ బరికింపఁబడి యెవ్వరయినఁ బ్రచ్ఛన్న వేషులయి మనదుర్గంబు నివాసంబుగానుండి మనల మోసపుచ్చి చిచ్చంటించి పోరుగదా?" అనిన వినయావనతుండయి చక్రవాకప్రశస్తుండిట్లనియె.

"దేవా! దేవరవారికి నిష్కారణబంధువై యుండు నీలవర్ణుం డిప్పుడేమొకో సపరివారంబుగాఁ గానరాకున్నవాఁడు. నాకుంజూడ నిదియంతయు నావిశ్వాసఘాతుకుని విచేష్టితమయాని తోఁచుచున్నది. దేవర యమాయికత్వమే దేవర నింతకుం దెచ్చినది. పుట్టుపూర్వ్వములను విచారింపక యవిశ్వసనీయులగు నభినవాగతులయెడ హృద

యంబు సదయంబుగాఁ బెంచి నమ్మిన పాపఫల మనుభవింప నేఁడు కాలమువచ్చినది.” అనిన రాజును క్షణమాత్రంబు స్వాంతంబునఁ జింతించి—“ఇది యంతయు మాదురదృష్టము. మాయదృష్ట మట్లుండఁగా నెవరి ననవలసిన పనియేమున్నది? ఈవిషయంబున దైవప్రాతికూల్య మొక్కటియె కాని మంత్రిదోషంబు లేశంబును లేదు. మనుష్యప్రయత్నముచేఁ గార్య మెంతచక్కఁగా సంఘటింపఁబడినను, దైవయోగముచేతం జెడిపోవును. నిటల లిఖితాక్షరంబులు తుడిచివేయ నెవ్వరిచే నగును?” అని యూరకుండెను.

అపుడు సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె—“లోకములోఁ బండితులుకానివారు తమకొక్క విషమదశ ప్రాప్తమయినప్పుడు, దైవమును గర్హింతురు; కాని, యాత్మకర్మదోషంబుల నెఱుంగఁజాలరు. అపథ్యానురాగులగు రోగులలాగున నృపాలురును హితతంత్రులగు మంత్రుల మతి నతిక్రమించి యాత్మవంచకులయి యభినవప్రియులం బురస్కరించుకొని కార్యంబు ముగిసిన వెనుక గర్వము సర్వముండాలి యప్పు డదృష్టముం బేరుకొందురు. సుహృద్దులును హితకాములును నగు సచివులవాక్యంబు లాదరింపనివారు సహవాసిహితోపదేశంబు వినక చెడిన దీర్ఘసూత్రుండను విసారంబుతీరున వినాశంబు నొందుదురు. అక్కథ వక్కాణించెద నవధరింపుఁడు.”

ఒక్క యేటిమడువున దీర్ఘకాలమునుండి, దీర్ఘదర్శి, ప్రాప్తకాలజ్ఞుఁడు, దీర్ఘసూత్రుఁడు, నని మత్స్యంబులు మూఁడుకూడి వసియించుచుండును. అట్లుండఁ గొండొకకాలంబునకు వేసవి సమీపించుడు, దీర్ఘదర్శి తక్కటిమీలరెంటిని జేరఁజీరి యిట్లనియె;—“మిత్రులారా! మీరునుం జూచుచున్నారుగదా! ఆదినమున కాదినము వేసఁగి మిగుల నాసన్న మగుచున్నది. ముందు నిక్కముగా నీళ్ళిపుఁ బొటిమతతెని మన కొండొక చోటికిఁ బోవ శక్యముకాదు. కాఁబట్టి

యిప్పుడే యీయేటంబడి వెడలి యీయగాధజలంబును జలచరబహుళం బునునగు మఱియొక్కమడువుం జేరుదము." అనినఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుం డిట్లనియె. "భవిష్యదర్థంబునందుఁ బ్రమాణము గానము; కాఁబట్టి యె బుద్ధిమంతులగువా రెప్పటికేది ప్రాప్తమగునో యప్పటికి దానికిం దగినట్లు కార్యము ననుష్ఠింపఁజూతురు; కాని ముందెప్పుడో యొప్పమి రాఁబోవునని యిప్పుడే చిత్తంబున రిత్తవిచారంబు పెట్టుకొని యుండరు. ఇట్లీమడువు మహార్ణవంబువడువున నుండఁగా నిప్పుడె యింతవ్రింత యేల? అంతపుట్టినప్పుడు పోలినతెఱంగు చూచుకొందము." అనిన దీర్ఘసూత్రుం డేమియు నాలోచన పాలుపోవక యూరకుండె. అంతయు న్విచారించి దీర్ఘదర్శి యిఁక నిందు నిలుచుట కార్యంబు కాదని మున్ముందె మెలంకువపడి జలసమృద్ధంబగు మఱియొక్కమడు వుం బ్రవేశించె. ఆవెనుకం గొన్నాళ్ళుగడచిన నెండలు మెండగుటఁ బూఁటపూఁటకు జలంబు లింకఁజొచ్చిన, జాలరులువచ్చి యూఁతలు, చిక్కములు, మీలపుట్టికలు మొదలగువానితోడ నీరంబులం జొచ్చి, విషంబులంగల ఝషంబుల నెల్లఁ బట్టి త్రాళ్ళంగుచ్చుచుండఁ బ్రాప్త కాలజ్ఞుం డొక్కవెరవు వూహించి యందొక్కత్రాడు నోరంగఱచికొని గుచ్చినట్టు లంటిపట్టుకొని గుక్కుమిక్కనక యుండెను. అప్పుడు దీర్ఘసూత్రుం డబ్బారిఁగడచు నుపాయంబుఁ గానక "యేమిచేయుదు నెందుఁజొత్తు" నని తత్తరించుచు నిందునందు మిట్టిమిట్టిపడుచు మునుకు లాడుచుండంజూచి యాకైవర్తు లావాలుగను లగుడంబున నడిచి మడి యించిరి. అంత నాధీవరులు మీలవేటఁ జాలించి వారిచరంబుల యొడళ్ళనంటిన మంటిని గడుగ మీలగుదుల జలంబుల జాడించు నప్పుడు మీనంబులసందున నిరుచాడలం ద్రాడు గఱచి పట్టుకొని గిట్టినట్టులు కదలమెదలకున్న ప్రాప్తకాలజ్ఞుడు మెల్లగాఁ ద్రాడువిడిచి గంభీరవారిం బ్రవేశించి ప్రాణత్రాణంబు కావించుకొనియె. కాఁబట్టి

మిత్రులహితవచనంబులు వినని వాఁడు దీర్ఘసూత్రుని విధంబున నంతంబుఁ జెందును. మఱియు దీన నింకొక విశేషంబుఁగూడ గలదు. ముందుగా ననాగతములగు కార్యంబులనూహించి మెలఁకువపడువాఁడు దీర్ఘదర్శి విధంబున నాపదంబొరయక సుఖించును; అప్పటికిం దోఁచినట్లు వెరవుపరికించి ధైర్యముతోఁ గార్యము నిర్వర్తింపఁజూచువాఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞుని తెఱంగునఁ బరమసంశయాస్పదంబయిన బ్రదుకుం గాంచును; భవిష్యదర్థంబును గానక సమయోచితంబగు నుపాయంబు తోఁచక యూరకుండువాఁడు దీర్ఘసూత్రుని కైవడిఁ దప్పక యప్పుడ ముప్పుఁ జెందును.

అనునప్పు డొప్పువివారి పీటంబుట్టు వింతల నారసిరాఁ గ్రిమ్మఱఁబంపఁబడిన ధవళాంగుండు చనుదెంచి యుంచలరాయనిం గాంచి నమస్కరించి యిట్లనియె. "స్వామీ! ప్రతిక్షణంబును దుర్గశోధనంబు కర్తవ్యంబని మున్నే విన్నవించుకొని యున్నాఁడనుగదా? దేవర నా వచనంబులయెడ ననాదరంబు చేసి యాపనిం గావింప రైతిరి. అట్లేమఱియుంటవలనిఫల మిప్పు డనుభూతంబయినది. గృధ్రానీతంబయిన మేఘవర్ణుండను వాయసముచేతనే మనదుర్గదాహంబు చేయఁబడినది. అతఁడే మీపాల నీలవర్ణుండనఁ జనువరియై యుండినవాఁడు. ఆప్రకారము—" అనునంతలో నాతనిమాటకడ్డమువచ్చి తలయూఁచి నిశ్వసించి మరాళవల్లభుఁ డిట్లనియె. "ఔనౌను! ఉపకారంబువలనం గాని ప్రణయంబువలనంగాని కానివాని విశ్వసించినాతఁడు వృక్షాగ్రమున నిద్రించువానివలెనే యధఃపతితుం డగును. సందియము లేదు. తదనంతరోదంతంబు చెప్పుము." అనుడు బకంబిట్లనియె. "ఆప్రకారము దుర్గదాహంబుచేసి డాయవచ్చిన మేఘవర్ణునిఁ జిత్రవర్ణుండు సగౌరవంబుగా బహూకరించి, ప్రసాదమేదురంబుగా మంత్రివంకఁ జూచి యిట్లనియె—

కృతకృత్యుఁడయిన భృత్యునికృతం బూరకపోరాదు. ఆతండు మనో వాక్కుల సంతోషించు ప్రతిఫలమవశ్యము కలుగవలయును. కాఁబట్టి యీ మేఘవర్ణునినే యాకర్పూరద్వీపరాజ్యంబున కభిషిక్తునిం జేయుదము." అని చెప్పినప్పుడు పోఁచోప్పు తలఁపునం బాఁటి పరధ్యానముతో విచారించుచున్నరాజుం జూచి మంత్రిచక్రవాకంబు: "ప్రణిధి యేమో ముఖ్యాంశంబు మనవియొనరింపఁ బోవుచున్నాఁడు. దేవర పరాకులేక ససాకల్యముగా నాకర్ణింపవలయును." అనుడు 'ఏఁడు ధవళాంగా! మేము చిత్తగింపుచునే యున్నారము. ఏదీ? తరువాయి వృత్తాంతమును వినిపింపుము." అనవుడుం బ్రణిధి యిట్లు విన్నవించుచున్నాఁడు.

అంత నామాటలకుఁ బ్రధానమంత్రియైనదూరదర్శి యిట్లనియె. "దేవా! ఇప్పుడేలినవారు సెలవిచ్చినదంత యుచితంబని నేఁదలంపను. ఈతనికి మేలొనరింపం దలంపుగొంటిరేని, ప్రసాదాంతరము చేయుటయె యెంతయు నర్హకార్యము. చూడామణిస్థానమునం బాదుకల నిడఁ గూడనట్లు, మహాత్ము లుండఁదగినపదంబునందు నీచుల నెప్పుడును నిలుపరాదు. నీచస్థానయోగ్యునిం దెచ్చి యతిశయస్థానమునందు నిలిపిన భూవిభుండు, కాళ్ళం దొడుగఁదగినపాదుకలం దలధరించినవాని వలెఁ బరిహాసపాత్రుఁడగును. లోకములో దేవర యెఱుఁగనిది మఱి యెవ్వ రెఱుఁగుదురు? పూజించినను నవమానించినను గూడ నపకారంబు చేయుచుండుట యల్పులకు నైజగుణము; శిరంబున ధరించినను గాలం ద్రొక్కినను భుజగంబు బడలుపడం గఱచునుగదా! నీచులు శ్లాఘ్యపదంబుం బొందుదు రేని, ఒకానొకప్పుడు మేలుచేసినవారికే ద్రోహంబు చేయఁజింతింతురు. మున్నొకకాలసర్పము వణిజునిచేఁ బ్రతికింపంబడియు, నాతనికే యపకారంబు చేయఁజూచెను. దేవర కాకథ వాకుచ్చెద నవధరింపుఁడు.

హిమవంతంబు ప్రాంతంబున నొక కాంతారంబునఁ గాలితెరువున నొక బేహారి చనుచుండెను. ఆయెడ నాయడవియందు దావపావకుండు గడునడరి నలుఁగడలుఁ జుట్టియెక్కఁ బట్టుననొక్క పెట్టునఁ బెక్కు చెట్లం గాల్చుచుండెను. అట్లు వెంటనె మంటలు మింటనంటఁగా నానడుమ నొక్క కాలవ్యాళంబు చిక్కుకొని యెక్కడకుం బోవఁ ద్రోవగాకన యాకానం జనుచున్న వాణిజునింగని పేరెలుంగున నిట్లనియె. „ఓయార్తజనశరణ్యా! ఈయరణ్యంబున నలుదెసలుం గ్రమ్మి ముమ్మరమ్ముగఁ జుట్టుకొన్న యీయెరగలింబడి ప్రాణంబులు గోలుపోవలసి వచ్చెఁగావున రక్షణోపాయంబు తోఁపక దైవంబుం బ్రార్థింపుచుండఁగా నాపాలిటి దైవంబుచందంబున సమయమున సన్నిహితుండయినాఁడవు. శరణాగతభరణంబున శిబిచక్రవర్తిని దలఁపింపందగు నీయంతటి లోకోత్తరునిశరణొందితిని. ఇఁక నాకేమికొదవ; జాగుసేయక వేగవచ్చి ప్రాణదానంబుచేసి పుణ్యమునం బొమ్ము. నే విన్నవింపఁ గలదంతయు విన్నవించితిని. పిమ్మటఁ దమచిత్తము నాభాగ్యము” అని మఱియు దీనాతిదీనంబులగు వచనంబులఁ బ్రార్థింప, నాతఁడు దుష్టజంతువ్రంత సహింతము చూడఁజాలక యగణ్యకారుణ్యంబున డాయఁబోయి లోపల మిలమిలమెదలుచు నరణ్యరోదనంబు చేయుచున్న జిహ్మగముం గనుంగొని, తనచేతికఱ్ఱకొనకుం బెనుత్రాటితో నొక సంచిని వ్రేలంగట్టి, యాకఱ్ఱమొదలు చేతంబట్టుకొని యుపాయముగా సంచిని బొదలోఁ జారవిడిచెను. తోడనే యాపన్నంబగు నాపన్నగంబు సంచిలోఁ దూఱి చుట్టచుట్టుకొని యుండెను. అంత నాపణ్యాజీవుండు మెల్లగా సంచిని బయిటఁదీసి యాశీవిషము నొకచోట విడిచిపెట్టెను. మ్రొక్కఁబోయిన గుడివిఱిగి మీఁదఁబడినట్లు తోడనే యాత్రాఁచు బుసకొట్టుచు లేచి, మనుష్యులు పాములం గంటంబడిన తోడనే చంపుచుందురు. కాఁబట్టి యట్టిమానుషులంబున కెల్లను మృత్యు

ప్రియులైనవారిం దొరకినపుడు దొరింపక విడువరాదని పలుకుచు, నాలుకలాడ్చుచుం గవిసి యాతనిపైఁబడి కఱువఁబోయెను. అందుల కాతం డడలుగడలుకొన వడఁకుచు బరిసరధరాధరదరీద్వారంబులు మాఱుమ్రోయ నఱచుచు సంచి నొకమూలం బాఱవైచి దర్వీకరము వెనుకయుఁ దాను ముందునుగాఁ బఱవఁ జొచ్చెను. ఆచేరువ పొదలో నిదురించుచున్న గోమాయు వాయలుకుడువిని యులికిపడి లేచివచ్చి, ఫణికిని వణిక్ఛిరోమణికిని నడుమ నిలిచి యిట్లనియె. “ఓ యురగరాజమా! ఏల యూరక రోఁజుచు నీపాఱుఁబోతు వెంటఁబడి పరుగెత్తుచున్నాఁడవు? ఇంచుక నీవు నిలిచి నీవార్త నాతోడఁ జెప్పుము. నాచేతనగు సాహాయ్యంబున్నుం జేసెదను.” అనినం గృష్ణాహి తన యాపద్వృత్తాంతంబును బూసగుచ్చిన రీతిని వినిపించెను. అదివిని యక్కజంపడిన ట్లభినయించుచు నక్క యిట్లనియె: “ఓమిత్రమా! ఇప్పుడు నీవుచెప్పిన చరిత్రము విస్రంభపాత్రముగా నేఁ జింతింపను. ఈసంచియెక్కడ? నీదేహమెక్కడ? దీనిలో నీవు దూఱుటయెక్కడ? నీవు చూడఁబోయినఁ బెద్దబారెడున్నావు; సంచియో పట్టుమున్న జేనెడు లేదు. నీవిందు మరలఁజొచ్చి చూపువఱకును నీమాటసత్యమని విశ్వసింపఁజాలను.” అనుడు నానాగుబా మప్పాము సంచిం బ్రవేశించి తొల్లింటి యట్టుల చుట్టఁజుట్టుకొని లోపల నిమిడియుండెను. వెంటనే యాసృగాలము, మోమున వైవర్ణ్యంబు మిగులఁ బెదవులు తడుపుచు నిలుచున్న యావణిజునకుం జేసైగచేసి యాసంచి మూతినిగట్టిగా దారముతో బిగింపుమని చెప్పెను. అతఁ డాప్రకారముచేసి, తనచేతి బడియతో సంచిమీఁద నాలుగుమోఁదులు మోఁది దందశూకమును స్వర్గలోకమునకుంబుచ్చి, జంబుకంబుంగొనియాడి తనదారింబోయెను.

కాఁబట్టిక్షుద్రులు తమకుపకారంబు చూపినవారికే యపకారంబు దలంతురు. అంతియకాక, మ్రుక్కడులయెడం జేసినయుప

కారంబును నిసుకయందు రచించిన ముద్రియుంబోలెఁ జాలకాలంబు నిలువదు. మార్జాలంబును ధర్మకర్తఁగా భావించి సేవింపఁబోయిన శశకపింజలములకుంబోలెఁ దమకెప్పుడు కీడుమూడునో యని యెంచి, పరిజలును నల్పునిం గొలిచియుండ నొడఁబడరు. మీ కాకథ వాకుచ్చెద నాలింపుఁడు.

వింధ్యాటవిలో నొక వృక్షకోటరంబునఁ జిరకాలమునుండి కపింజలంబను పక్షి యొకటి కాపురంబుండును. ఒకనాఁటి సూర్యాస్తమయ సమయంబున మొయిలుమొత్తమ్ములు మిన్నుత్తలమెల్లఁ గాటుకఁ బ్రమ్మకొని కడవలం దిమ్మరించినట్లొక జడివానకురిసెను. ఆవర్షంబునం దడిసి తడిసి యాపులాఁగు వేళకుం దొట్టఁ జేరలేకపోయెను. అప్పుడు దీర్ఘకర్ణంబనుశశం బొక్కం డదు భృశంబును వానను నాని యాశకుంతంబుండు తరుకోటరంబు చేరి, నెమ్మదిగా నందు సుఖనిద్ర చేయుచుండెను. ఇంతలోఁ గపింజలము తన నివాసస్థలి న్వెదకుకొనుచుఁ జిమ్మచీఁకటిలో వచ్చి లోన నిదురించుకుందేలుంగని యదలించి కోపంబుగ నిట్లనియె. "ఓరీ! శశాధమా! నేనింటలేనియెడ వచ్చి నీవు కావరంబున నాగృహం బాక్రమించుకొని, నిశ్శంకముగా శయనించుచున్నాఁడవు. ఇఁకనైన నాలస్యంబుచేయక నాయిల్లు నాకువిడిచి యవలికి లేచిపో. చూడు పోకుంటివా నీప్రాణములు నీవికావు." అనిన గరువంబున శశం బిట్లనియె. "చాలుఁజాలు. నీబెదరింపుమాటలింతటితోఁ గట్టిపెట్టుము. దీర్ఘకర్ణునిముందఱనా బీరంబులు వలుకవచ్చితివి? వాపీకూపంబులును దటాకంబులును దరువివరంబులును నెవ్వరు ముందుగా నాక్రమించుకొందురో నాఁటికి వారివిగాని యెల్లకాలముఁ బ్రత్యేకముగా నొకరిసొత్తులు గావు. మాటాడక పోపో. పోనొల్లవే నెయ్యెడకైనం దగవునకు రా. పోదము" అనిన "వ్యవహారమునకు రమ్మన్నచో రానవచ్చునా? ఈరాత్రిపుచ్చి వేగినంబోదము. అందాఁక

గొంచె మోపిక పెట్టుము." అని యాకొందవగాత్రి నెట్లో వేగించి తూరుపు తెల్లవాఱుడు శశంబును లేపి, దానితోఁ దగవునకుం బోదము నడుపుకుని నాలుగడుగులు వెట్టి, యాపిట్ట మనవివాదంబుఁ దీర్పఁగల వాఁ డెవ్వఁడనిన దీర్ఘకర్ణుం డిట్లనియె. "నర్మదానదీతీరంబున దధికర్ణుం డను మార్జాలవల్లభుం డొకండు గలఁడు. అతఁడు బహుకాలవృద్ధుఁడు; బహువ్యవహారదర్శి; శాంతమూర్తి; సధర్ముఁడు, అతఁడే మనచిక్కు వదలింపఁదగినవాఁడు. అనినఁ గాఁబోలునని యొడఁబడి యాకపింజలము కుందేటితోడఁ గూడఁ గొద్దెరువునంజని చని మిట్టమధ్యాహ్నమున నా జీర్ణోతువుండు తావుం జేరెను. ఆహా! కాలంబు చేరువయినఁ దల లుత్తరించుకొని పోవుచోటికే పాదంబు లెంతదూరమయిన శరీరధారుల నీడ్చుకొనిపోవునుగదా; అట్లు శశకపింజలములు గమ్యస్థానంబుఁ జేరి, పురోభాగంబున వృద్ధమార్జాలునింగాంచి, కపటధార్మికుఁడును గేవల జఠర పూరకుండును నని యెఱుంగక యిట్లనియె. "ఓమార్జాలనాయకా! మాలో మాకు స్థలవివాదం బొక్కటిపుట్టి దానిని ధర్మస్వరూపులరగు స్వామిసమ్ముఖమ్మునం దీర్చుకోవలెనని బహుదూరమునుండి యాశపడి వచ్చినవారము. మమ్ముఁ దడవు కూర్చుండఁబెట్టక నిష్పక్షపాతముగా వేగిరము మావ్యవహారంబు తీర్చి మమ్ము మా నెలవులకుఁ బంపివేయుము." అనిన నాముదుసలిపిల్లి యిట్లనియె:—"అయ్యాలారా! మీరేమో దూరమునుండి చెప్పుచున్నారు. జరాభరంబునకుఁ జాంద్రాయణాదివ్రతంబులు తోడుపడఁ గృశించి యింద్రియపటుత్వము తగ్గియున్నవాఁడఁగాన నాశ్రవణంబులు దూరమునుండి మీవాక్యంబులఁ దిన్నగా గ్రహింపనేరకున్నవి. మీరిరువురుం జెఱి యొక చెవిచెంతం జేరి మీమీవివాదాంశంబులఁ దేటపడ నుచ్చైస్స్వనంబునం దెలుపునది. మాకనుష్ఠానసమయంబు సమీపించుచున్నది; మాధ్యాహ్నికంబు లొనరించి దానధర్మములు చేసికొనవలెను. అయి

నను దగవుతీర్పం గలవా రెండవ దెందఱో యుండ మీరు వారి నేరిం గాదని, నేనేమో నిష్పక్షపాతముగాఁ దీర్పువాఁడనని విని కడుదవ్వుల నుండి వచ్చియున్నవారు. అట్టి మిమ్మూరకపంపుట మముఁబోఁటి తపస్వులకు ధర్మంబుగాదు. ఈలోకములోనే యెల్లకాలము నుట్టికట్టుకొని యుండఁగుబాడఁబోము. కాలధర్మము నొందినప్పుడు ధర్మమొక్కటిదక్క నీలోకములోని వేవియుఁ గూడరావు. కాఁబట్టి యట్టి ధర్మమునుమాత్రము వేయియాపదలు వచ్చినను జెడనాడుకోక కాపాడుకొనుచు రావలెను. ఇది యెంతయు సత్యము. సత్య మెప్పుడును దప్పరాదు. సత్యమే సర్వశుభములకు మూలము. సత్యమునకుఁ దోడు భూతదయయు నుండవలెను. భూతదయయే సమస్తధర్మములకు నలంకారము. తనదేహమున నొక్కకంటకము సోఁకినంతనె యెంతనొప్పి కలుగునో యెల్లదేహధారుల శరీరవేదనయు నట్టిదేకదా యని యెఱింగి తత్వజ్ఞులెప్పుడును హింసకుఁ గడుదవ్వుగఁ జరియింపుచుందురు. క్రూరకర్మలీ మూర్ఖంబెఱుంగక దయయు ధర్మంబును విడిచి దేహయాత్రామాత్రమునకై పరోపతాపంబు చేయఁ బాలుపడుదురు. "స్వాశ్రితావనసమో నహిధర్మ" యని వేదములు ఘోషింపుచునుగదా? కాఁబట్టి యాశ్రితరక్షణమునకు సమానమయిన ధర్మము మఱియొకటిలేదు. విషాభంబగు లోభంబును మొట్టమొదట మొదలంట నున్మూలింప వలయును. ఎంతసంపాదించినను బ్రాణావసాన సమయంబున లోకములోని దేదైనఁ దలఁగట్టుకొనిపోదుమే? ఓమరాశా! పాపభూయిష్ఠంబయిన యీకలికాలంబున నీవెందఱి వశవర్తులం గావించుకొని యెందఱిచే నెన్నిదుష్కార్యములఁ జేయించుచున్నావు? ఓహో! నీపేరు తలఁపునఁ బొఱినంతనె నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అని యువ్యాఘ్రముపిల్లి చల్లనిమాటలతో నల్లన ధర్మోపన్యాసంబులు సేయుచుండ నాశశకపింజలములు విశ్వాసముతో బిడాలమును డాయంబోయి

రెండును రెండుచెవులలోను దనతనవ్యవహారమ్ములను జెప్పుకొనుచుండ, పిట్టతగవు పిల్లితీర్చెనన్న ట్లాజరఠమార్జాలంబు కాళ్ళతో నారెంటిని జిక్కంబట్టి యొక్కట మెడలుకొఱికి చిత్రవధం బొనరించెను. ప్రాణ ప్రయాణవేళ న్నశకపింజలములు: "అయ్యో! ఒక్కరాత్రి కెవ్వరు పరున్న నేమియని యూరకుండక లేనిపోని వివాదంబు పెట్టుకొని తగ వునకుం బోవుదమను దుర్బుద్ధి యొకటిపుట్ట సుఖముగా బ్రతుకలేక వేటువజామునం బడిపోయినట్టులేచి యింతదూరము పరుగెత్తుకొనివచ్చి, యీఖలుని నాశ్రయించి వీని మిథ్యావాదములు విని వృథా భ్రమ పడి దుర్మరణంబుం దెచ్చుకొంటిమి. పోరునష్టము పొందులాభము నన్నలోకోక్తి యెన్నఁడైన వ్యర్థమగునా? వినాశకాలము సమీ పించినప్పు డెవ్వరియాలోచనలు నేల పనికివచ్చును? తానొకటి తలఁ చిన దైవమొకటితలఁచును. లలాటలేఖా నపునఃప్రయాతి యనవిన మే?" అని చింతించుచుం బ్రాణములు విడిచెను. మార్జాలమును యథేష్టంబుగ రెండుమూడుదినము లాహారంబు వెదకుకోనక్కఱలేక వానిని భక్షింపుచుండెను.

అప్పుడు చిత్రవర్ణుండు దూరదర్శింజూచి, "మంత్రివరా, నీవు చెప్పినట్లు మేఘవర్ణుని కుపకారాంతమునే చేయుదము. కాని మున్ముం దుచేయవలసినపని నొకదానింజెప్పెద వినుము. మనచే నశ్రమంబున జయింపఁబడిన కర్పూరద్వీపమునకు మరల నీమేఘవర్ణునినే పంపుదము. ఈతండుచని యారాజ్యమునఁగల యుత్తమపదార్థముల నెల్ల నిరాయా సంబున నిచ్చటకుం గొనిరాఁగలఁడు. అప్పు డాతెచ్చిన వానిలోఁ గొన్ని యపూర్వవస్తువుల మనయాప్తులకుం బుత్తెము; కొన్ని మేలి వస్తువులు ప్రకృతివర్గంబున కొసంగుదము; మిగిలినవానిని యథే చ్ఛముగా మన మనుభవింపఁగలము. ఆపయిని నిష్కంటకముగా మన మే యెల్లకాలముం జలనంబులేకుండ నాదీవి దొరతనంబుం జెల్లింపఁ

గలము.” అను రాజువచనంబులు విని నవ్వి దూరదర్శి వినయ విధేయత్వంబులు కాన్పింప మెల్లగా నిట్లనియె. “దేవా! అనాగతకార్యంబులం దలంచి సంతోషింపరాదని నయవిదులు పలుకుదురు. మనోరథరాజ్యపాలనంబున నానందించువాఁడు కడపటఁ బేలపిండికుండం బగులఁగొట్టుకొన్న మేదినీదివిజునివలెనే విషాదంబు నొందును. ఆకథ వినిపించెదను. వినుండి.”

అయోధ్యానగరంబున దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు గలఁడు. ఆమహీసురుఁడు మహావిషువత్సంక్రాంతినాఁడు మఱి యొక విప్రునియింట శ్రాద్ధమునందు నిమంత్రితుఁడై, యొకసక్తుపూర్ణశరావమును దానమునుగాఁ బరిగ్రహించెను. అందువలనతఁడు డెందంబున నమందానందము నొంది, యాసక్తుఘటముం గొని ఇరవునకరుదెంచుచుఁ గడుపార శ్రాద్ధభోజనంబు చేసియుంటఁ జేసి నడవఁజాలక యాయాసపడుచు బొజ్జనిముఱుకొనుచు మెల్లన మార్గంబున నొక కుంభకారుని గృహంబుచేరి యరుగుమీఁద దొంతరలుగానిడిన కడవలకడఁ దన నీరుకావిదోవతిం బఱచి తలకుఁజుట్టిన యంగవస్త్రముతీసి చుట్టకుదురుగాఁ జేసి దానిపయిని సక్తుభాండంబునిడి, సక్తురక్షణార్థంబు దక్షిణహస్తంబున దండంబు నొకదానిని ధరించి, యెడమచేయి తలగడగా నిడుకొని యాపంచెమీఁద శయనించి, కన్నులరమోడ్చి మితిమీఱినకోరికలుకోరుచు నిట్లుచింతించెను. “ఈసక్తువును మంచివెల వచ్చినప్పుడమ్మి యొకపాఁడిమేఁకను గొనియెదను. అది యేఁటేట రెండేసిపిల్లలఁ బెట్టుచుండును. అవియు వానికిఁ బుట్టినవియు సంవత్సరక్రమమునఁ బెఱిగి కొన్నిహాయనములలో బహుసహస్రములగును. అప్పుడు వానినన్నిటిని విక్రయించి నూఱుపాఁడిమొదవులం గొందును. ఆధేనుశతమును కతిపయాబ్దములలోఁ బెక్కుదూడలనీనును. అవి యన్నియుఁ గాలక్రమమున మందలు మందలుగా వర్ధిల్లి,

దొడ్లు నిండిపోవును. అవల వానిలోఁ గొన్నిటితో విరివిగా వ్యవసాయము సాగించి, పొలములలోఁ బండినపంటలోఁ గొంతవిక్రయించి లక్షసంఖ్యలధనము నార్జించెదను; మఱికొన్ని కోడెలనమ్మి సొమ్ము కూడఁబెట్టెదను. ఆవిత్తముతో నత్తఱి నేను గోటీశ్వరుఁడనగుదును. ఆపిమ్మట మాయింట నేమూలఁజూచినను రొక్కము వెక్కసముగా మూలుగుచుండుట నెఱిఁగి యెల్లవారును నాకు, 'మేము కన్యనిచ్చెదము మేము కన్యనిచ్చెద'మని యింటిచుట్టునుదిరిగి పోవుచుందురు. అందులోఁ గులగుణరూపసమన్వితయగు నొకతన్విఁ బెండ్లియాడెదను. ఆలలనవలన నాకుమారునింబోలు కుమారుఁడొకఁడు కలుగును. వానికి మాసోమశర్మ పేరే తప్పక పెట్టెదను. గృహకృత్యనిర్వహణాయత్తచిత్తంబున నాసుందరి నందనునెత్తుకొనక నాముందఱ విడిచి పోవఁ గోపంబుపట్టలేక వెనుకపాటునఁ బోయి యామఁగువ నీలగుడంబుననే నాలుగడవు లడఁచెదను" అను సమయమునఁ గొంచెము నిద్రవచ్చి తెప్పలువాల్చి నిజముగా భార్యవచ్చి మ్రోల నిలుచున్నట్లు కలవరించి, యాగ్రహంబునఁ దనకుడిచేతనున్న దండముతో నాపిండికుండను భిన్నభిన్నములుగాఁ గొట్టెను. కట్టి విసరునప్పు డాదెబ్బలలోఁ గొన్ని యాచేరువనున్న భాండపఙ్క్తులకుం దగిలి కొన్నికుండలు పలిగిపోయెను. అచప్పుడువిని యదరిపడి లోపలినుండి కుమ్మరవాఁడు పరువెత్తుకొనివచ్చి యావెడఁగు బాపనయ్యకు నాలుగు బహుమానంబు లర్పించి, వడివడి నాపుడమివేల్పును జావడి వెడలనడఁచెను. కాఁబట్టి యెందును రాఁబోవు కార్యంబులం దడవికొని సంతోషించువాఁడు మున్నున్నదానిం గూడఁ జెడఁగొట్టుకొనుటయెకాక, సరివారిలో దూఱువడయును.

అప్పుడు మయూరసార్వభౌముండు మంత్రింజూచి యిట్లనియె. "దూరదర్శీ! నీవీవఱకును వచియించిన దంతయు నాదరణీయంబయి

యున్నది. నీమాటచొప్పున మేఘవర్ణుని రాజ్యంబునకుఁ బట్టంబు కట్టఁగూడమికి మేమును నొప్పకున్నారము. ఇఁకఁ గర్పూరద్వీప పరిపాలనంబునకు మనవారిలో నెవరి నియోగింపవలెనో వాక్రువ్వుము." అనిన మందహాసంబుగావించి, సగౌరవంబుగా దూరదర్శి యిట్లనియె.

"దేవా! మనమిప్పు డాహిరణ్యగర్భునిఁ బరాజయంబు నొందింపఁగలుగుట మాయోపాయము చేతఁ గాని, నిక్కంపుఁ బౌరుషంబు చేతం గాదు. ఆతఁడు మహాసత్త్వసంపన్నుండు; ప్రజారంజకుండు; అనమానమానమహితుండు. కావున నీయవమానంబున కోర్చి యాతం డూరకుండువాఁడు కాఁడు. ఉన్నట్టుండి యెప్పుడో యేమఱుపాటున మనపయింబడి పగఁదీర్చుకొన సమయంబుకొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండును. అతని మంత్రియు ననన్యసామాన్య శేముషీమంతుండు; సర్వంకష ప్రజ్ఞగలవాఁడు; సౌజన్యధన్యుఁడు; ప్రతాపదీపితుఁడు. కాలచోదితుండయి వెనుక తాఁ డాతనిమంత్రంబు దెస ననాదరంబు సేయుటం జేసి యీమేఘవర్ణున కిందుఁ జేరంగలిగెనుగాని, హిరణ్యగర్భుం డప్పు డాతనిమంత్రంబునే నమ్ముకొని ప్రవర్తించెనేని యింతకుముంద మనమెక్కడ నుండవలసినవారమో దేవరయే యూహింపఁదగియుండును. వెనుక నొకసారి నమ్మి భంగపడియున్నవాఁడవుటం జేసి తొంటియట్లేమఱియుండక యింక జాగరూకతతో మంత్రివాక్యములనే వేదవాక్యములనుగా మన్నించుచుఁగాన, ముందు మనయాటలేమియు నాతనికడ సాగవు. ఇంతియ కాక రాఁబోవునది వర్షకాలము. జలపక్షులగుటం జేసి యాతని సైనికనికాయంబున కది యాలంబున కనుకూలకాలంబై చూపట్టు. స్థలపక్షులగు మనపక్షమువారికో వర్షాకాలదినంబులు దుర్దినంబులెయయి కానఁబడును. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితోడ సంధిఁగావించుకొని యాతని రాజ్యం బాతనికొసంగుట సముచితకార్యము. హిరణ్యగర్భుని సంగరంబున జయించితిమన్న ప్రతిష్ఠ యిదివఱకే

వచ్చియున్నది. దానంజేసి యిఁక దేవరకీర్తి లోకంబున శాశ్వతంబుగ నెలకొనఁగలదు. అంతకన్న మనకుఁ గావలసినదేమి? హిరణ్యగర్భుం డు దేశకాలానుకూల్యంబు తెలిసి(?)ంగెఱిఁగి మరల సంగరంబునకు రాక తక్కఁడు. పరమర్మభేదనోపాయ ధౌరేయుండగు సర్వజ్ఞుని బుద్ధిసంప దకుఁదోడు సహాయసంపదంగూడఁ బడసి దడంబులతోడ దాడివెడలి మనలందొడరు మరాళరాజున కొజయిచ్చి నొచ్చి యోడి, దిగ్దేశ ముల వ్యాపించిన యశస్సును గోలుపోక నిలుపుకొనుట యుక్తము. నేఁజెప్పవలసినది చెప్పితిని. ఇఁక దేవరయిష్టము." అనినఁ బకపకి నవ్వి బలదర్పంబున నాతనిమాటలు పాటింపక శిఖండీంద్రుఁడిట్లని యె.

నీవేమో లోకములోలేని యూహాలనెల్ల నల్లి నేర్పుమెయి న్నిరాధారముగా నాకాశహర్మ్యమును నిర్మింపఁ జూచుచున్నాఁడవు. కాని యది యుక్తిమారుతంబు తాఁకునకుం గదలక నిలువనేరదు. సంగ్రామంబున సర్వంబును బోఁగొట్టుకొని ప్రాణమాత్రావశిష్టుం డై యోడిపాఱిన హిరణ్యగర్భుండెక్కడ? సంగ్రామవిజయ గర్వోన్నతి న్మాఱులేక మలయుచున్న చిత్రవర్ణుని నాతండు భండనంబునందాఁకి మానప్రాణంబులు గోలుపోక నిలిచి గెలుచుటెక్కడ? ఈమాట లెవ్వరయిన విన్న నవ్వుదురు. బాహుబలంబున నార్జించుకొన్న నేల నాచికోలేక నిష్కారణముగాఁ జేవిడుచుట వీరధర్మంబుగాదు. రణవిజితుండగు హిరణ్యగర్భుం డిప్పుడు నాచేతిలోనివాఁడ. ఆతని నాతనిరాజ్యంబును నాయిచ్చవచ్చినట్లు చేయఁగలవాఁడను. నీవింక వేయిచెప్పినను రాజ్యంబు విడువఁగలవాఁడనుగాను. ఇంక నీవివయ మున నీవునాతోడ నేమియుఁ జెప్పవలదు." అని, వీరగర్వంబునఁ గొలువువిడిచి లోపలి మందిరంబునకుం జనియెను. అంత మంత్రిముఖ్యు లగువారును దమతమ నెలవులకు నరిగిరి. నేనును దేవరకు వార్తా

విశేషంబులు విన్నవింపఁ గ్రిన్ననఁ జనుదెంచితిని. అని ధవళాంగుండు సర్వంబును నివేదింప, రాజానుమతంబున సర్వజ్ఞుం డాతని కిట్లనియె. “ధవళాంగా! నీవు మార్గాయాసంబునఁ గడు బడలియున్న వాఁడవు. ఇప్పుడు గృహంబునకుం బోయి యలసట వాపికొని, పిమ్మట నెమ్మదిగా మఱియొకసారి దొరవారిని సందర్శించుకొమ్ము. నీకు మేము మిక్కిలి శ్రమ యిచ్చినారము. నీస్వామిభక్తికిని గార్యనిర్వాహకత్వంబునకును స్వామియు నేమును స్వాంతంబున నెంతయు సంతసించినారము. నీవింకఁ బోయిరమ్ము.” అని వీడుకొలిచ్చిన, నాబకంబును మనంబునఁ గరంబు నయంబును భయంబును గదురఁ జేనికిని మంత్రికిని మ్రొక్కి తనయిక్కకుం జనియెను.

ధవళాంగుండు నిజమందిరంబునకరిగిన యనంతరంబున హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితోడ నేకతముండి, కార్యాలోచనంబడిగినఁ బ్రగ్గడ యిట్లనియె. మన మిదివఱకే బవరంబున నోటువడి వాసిచెడి యున్నవార మగుటం జేసి, యిప్పు డావిరోధివరూధినీజాలంబు నెక్కటిం దాఁకి వీఁకచెడక నిలువఁజాలము. బలశాలియగు విరోధిని సాధింపఁ దలంపుగొన్నవాడు, అంతకంటె బలవంతునితోడఁ జెలికారంబువాటించి యామేటిముగనిం దన వైరిమీఁదికిం బ్రేరేపింపవలయునని నీతివిద్యావిదులు పలుకుదురు. గంధగజం బుబ్బలిలోఁ దగులుకొన్నప్పుడు గంధగజంబె లేవనెత్తవలెనుగాని యావని యెక్క ముక్కిడిమృగంబుచేతఁ గానేరదు. సింహళద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలాభిధాన సారసకుల పవిత్రుండు మనకు బరమమిత్రుండు గలఁడు. అతనిపాలి కిప్పుడు దూతనుబంపి, జంబూద్వీపంబుపయి దండువెడలి మనకుఁ దోడుసూప వేడుకొనవలయును. ఇప్పటి కిదియె నాకుంజూడ నవశ్యకర్తవ్యంబుగాఁ దోఁచుచున్నది.” అనిన ఱేఁడునుఁ గడునలరి మంత్రిం గొనియాడి, తదుక్తప్రకారంబున వేగంబ సుగుప్తంబుగా

నకుం జొచ్చితిమేని, మనకందఱకు నేకకాలంబునఁ గాలంబు చేరు వగును. ఈవ్యర్థప్రయత్నముచే మన కవమానంబగుటదక్క నభిమత కార్యసిద్ధి యొదవనేరదు. నాబుద్ధివిని యింక నీప్రయత్నంబు మానుఁడు" అనినం బకపకనవ్వి, బాల్యమునుండియు మోసపుఁబనుల నాఱితేఱినయొకవృద్ధవంచకుండిట్లనియె:—నీకు లోకానుభవంబు చాల మింజేసి బేలతనంబున బాలవాక్యంబులు పలుకుచున్నాఁడవు. నిజముగా నావంటి ప్రాజ్ఞుఁడు దలఁచుకొన్న నీయల్పకార్యంబు సాధించుట యెంతపని? ఫాలాక్షునైనను మోసపుచ్చి యభిమతంబు తుదముట్టింతును. చూడు మే నిదె నీవు చూచుచుండ నాశక్తిచేత నీమేఁకపోతును గుక్కనుజేసి తీసికొనివచ్చి మీకందఱకుఁ గాంక్షలు దీఱ దీనిమాంసంబున విందుచేసి మీచేత నిప్పుడె మెప్పించుకొందును. తొల్లింటికాలంబున నొకమర్కటంబు మకరంబును మోసపుచ్చి కాదె తనప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనెను. మీకక్కథ వక్కాణించెదఁ జక్కఁగా వినుండి.

పశ్చిమసముద్రతీరంబుననుండు నడవియందు బలవర్ధనుఁడను ప్లవంగపుంగవుం డొకండు వసియించుచుండును. ఆతండు వార్ధక్యంబున హీనసత్త్వుండగుట చూచి యాతని జ్ఞాతులు సర్వముం దోఁచుకొని యిల్లువెడలనడఁచిరి. బలవర్ధనుండును నడవులపాలయి పోయి పోయి, తపతీనదంబుతీరంబున 'ఫలభరితంబై యున్న యొక్క మేడిచెట్టు నాశ్రయించి, తత్ఫలాహారంబున శరీరధారణంబు గావించుకొనుచుండెను. ఇట్లు ఫలమాత్రమునఁ బ్రాణభరణము చేసికొనుచు నాయుదుంబరవృక్షముమీఁదఁ జిరకాలము నిర్విచారముగానుండి, యొక్కనాఁడు పండ్లందినుచుండ వలకేలం బట్టుకొన్న పండు ప్రమాదవశంబునంజాఱి నీరంబులంబడి బుడబుడ శబ్దం బొక్కటి పుట్టెను. వానరమున కానినదము శ్రవణానందముగా నున్నఁ దన మర్కటచేష్టలు

బయల్పడ బలవర్ధనుం డప్పారిగ వారిలోపల ఫలములఁ బడవేయుఁజొచ్చెను. దైవవశంబున నావేళనె ఛాయకయివచ్చి చెట్టుక్రింద నీడం బండుకొనియున్న క్రికచంబను మకరం బొకపండు కొని చప్పరించి జిహ్వాకింపుగా భక్షించి రుచిమరిగి మఱియు నోరూర వానరము రాల్చుఫలములనెల్ల మెల్లమెల్లఁగా నాలుకతుప్పుపుడల్ల నారగింపసాగెను. ఇట్లు ఫలాపేక్షంజేసి యామొసలి మునలికోఁతితో మైత్రిచేసికొని, యిల్లును వాకిలియు మఱచి యాలుబిడ్డలం దలపెట్టక నెలలకొలంది నిచ్చటనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అంత గృహంబున నాతని గృహిణి దుస్సహంబగు పతివిరహంబునకుం దాళఁజాలక పెనిమిటిం దలఁచుకొని యహోరాత్రములు నేత్రములనీరు సంతతధారగాఁ గారనేడ్చుచు, నొక్కదూతిం బిలిచి ప్రాణనాయకుని విలంబనకారణం బారసి యాతని సుఖవార్తను జెవుల వేసి మేనం బ్రాణంబుల నిలుపుమని బహువిధంబులఁ బ్రార్థించెను. ఆదూతికయు నతిరయంబునం గదలి వెదకుచువచ్చి యామేడిచెట్టునీడను గోఁతితోఁగూడనుండి వేడుకమాటలాడుచున్న క్రికచునిం జూచిపోయి, దీనాననంబుతో నామానిని యడుగులంబడి, "మగువా! నీమగఁడొక కోఁతిముగుదం దగులుకొని మగుడ నెలవునకు రాఁజాలకున్నాఁ"డని, ఉన్నవి కొన్నియు లేనివి కొన్నియుఁ గల్పించి గ్రుడ్లనీరుగ్రుక్కుకొనుచు వినిపించెను. పతి యొండొకసతిం దవిలియున్నాఁడన్నపలుకులు ములుకులవలెఁ జెవినిబడినమాత్రమున స్వల్లము ఝల్లున నొల్లఁబోయి యుల్లనఁ దెలివొంది యామొసలిచెలువ చెలువుని నడతందడవి మనమెరియ నెచ్చనూర్చుచుండెను. ఇచటఁ గ్రికచుండును దూతికయేతెంచి దవ్వుల న్మగుడిపోవుట దూరమునుండి పొడగని గుండెలు తటతటంగొట్టుకొన, అద్దె సదనంబునకుంజని తనమీఁదఁ గామినితో నేమినేరములు చెప్పెనో యని యచట నిమిషమయినఁ గాలునిలువక, వడివడి న్సంగడికాని

ఏడుకొని, యింటికేగునప్పుడు శూన్యహస్తములతోఁ బోఁగూడదని చేడియయును సూడిదగానిడఁ గొన్ని మధురతర పరిపక్వఫలంబులం గొని హుటాహుటిం జనియెను. ఈలో నాయకరాంగన తన చెలులవలనం బతి రాక మున్ముందె యెఱింగి, చెలికత్తియలు సూరెలం జేరి విలపించుచుండ, మూసినకన్నులు తెఱవక పడియుండి మూలుగుచుండెను. కళికచుండును దారం దారసించి కాంచి హృదయంబు పగిలి, నోరుగద్గదికం దగులువడ బడఁతింబిలిచి యాలబ్ధప్రతివచనుండయి, తత్తరంబున నిదియేమని చెలికత్తియల నడిగిన నుత్తరము లిట్లనిరి. "నీవు వెనుక మఱచి, పోయినపోకగాఁబోయి యింటియొద్దఁ బెండ్లమేమయిననుసరే యనుకొని నెలదినములనుండి బొత్తిగా నిల్లు త్రొక్కిచూడకుంటివి నీవరిగిన మఱుసటిదినము మొదలుకొని నీభార్యకుఁ దీఱనివ్యాధి పట్టుకొని దినదినక్రమమున రోగము ప్రబలి నేటియుదయమునుండి మాట పడిపోయినది. తెవులుకనఁబడినది మొదలుకొని రాత్రియనక పగలనక తిరిగి, కన్నకన్నవారి కాళ్లెల్లం బట్టుకొని సొమ్మునకు వెనుక ముందులు చూడక మేము మాచేతనయినపని లోకములో లేని సిద్ధౌషధములనెల్ల నొకటికాదని యొకటేఁ బోయించితిమి. అంతకుమీఱ నింత కంటె నేమిచేయఁగలము? వేసిన మందులెల్ల నేలపాలఁబడుచున్నవో కాని లేశమయినను గుణముగపడలేదు. మందులు పోసిపోసి విసిగి వైద్యులు కడచికిత్సయొకటి చెప్పిరి. కోఁతిగుండెకాయ నెయ్యత్నము చేతనైనను సంపాదించి దానిని బాలతో నాలుగుదినములు సాయంసమయమున సేవించుచువచ్చిన రోగము నిశ్శేషమయి యాముదిత బ్రతుకఁగలదనియు, లేకున్న జీవితాశ వదులుకొనవలసిన దనియుఁ దెలియఁజెప్పిరి. చెడఁగాఁ జెడఁగాఁ గాపురములుగావు. మేము చెప్పవలసినది చెప్పితిమి. ఇంక నీపాట్లుపడి వానరహృదయము తెచ్చి భార్యం బ్రతికించుకొనెదవో మీఁద నీయిష్టము." అనినం గొంతులదన్ను నిశ్శ్వ

స్థితుఁడయి విత్తాఱుగదిరియుండి, యేమియుం బాలుపోక యాకసంబు
వంకఁ దిలకించి పరిపరివిధంబులఁ జింతించి తలపంకించి, యెట్లును బోక
తీఱదని నిశ్చయించి, వారికడ నోరుమెదల్పలేక కదలిచనుచు మార్గం
బున నిట్లు చింతించెను: "ఇంట భార్యచూడఁబోయిన వచ్చెడుప్రాణ
ముతోను బోయెడు ప్రాణముతోను నున్నది. వైద్యులో యసాధ్య
మయిన యౌషధముం జెప్పిరి. సాధ్యమయ్యెంబో నెయ్యునిం బొలి
యించునంతటి పనిపుట్టెను. బలవర్ధనుండు దక్క నాకు మఱియొక్క
కోఁతి యెక్కడఁ జిక్కును? వానరహృదయ మెత్తెఱంగునఁ దెత్తును?
లేక యీయవస్థలోనున్న నన్నుఁ దాంగి నెట్లు మందుసేయక బలవంత
ముగాఁ జంపుకోనేర్తును? భార్యానిమిత్తము మిత్రద్రోహము చేయుట
తగవగునా? కాదని యెప్పరికించిన నిష్కారణముగాఁ బండువంటి
కాపురము కూలిపోవుచున్నది. మిత్రవధంబు దురితంబులలో నెల్ల
దురితంబు; జాయ తనకాయంబులో నర్ధంబగుటం జేసి యాలిం గోలు
పోవుట యాత్మవధంబుకంటెను పాతకంబు. లోకములోఁ దన్నుమా
లినధర్మము లేదుగదా? సూక్ష్మదృష్టి న్విచారింప మిత్రునిప్రాణం
బులు గొనియైనఁ బ్రాణేశ్వరి ప్రాణత్రాణంబుగావించి యిల్లునిలువఁ
బెట్టుకొనుటయే యుచితము." అని కృతనిశ్చయుండయి పదియడు
గులు నడచి యంతటి పాపంబున కొడిగట్ట నొకపట్టున మనసొప్పక
డోలాందోళనంబునొందఁ గ్రిమ్మఱుఁ గొంతవడి విచారించుచు నిలువం
బడి, కడకుఁ బాపనిశ్చయుండై బలవర్ధనవధోద్యోగంబున నేగు
దెంచిన చెలికానింగని యావనచరవల్లభుం డిట్లనియె: "మిత్రమా!
చిత్రమయ్యెడును. కళత్రముం జూడ వేడుకపడి గడియక్రిందటనే చని
యింతలోనే యేలతిరిగివచ్చినాఁడవు? నీరాకకుంగల కారణము తెలు
పుము." అనిన నాపక్రింబు వక్రింబుగా నవ్వి యిట్లనియె: "నీచేత
ననుజ్ఞాతుండనయి మందిరంబునకుం జని నాసుందరింగని యామందా

నందంబున నీవిచ్చిన స్వాదుఫలంబుల నొసంగిన నంతరంగంబునఁ బొంగి
యాయమంగన కొన్ని మెసంగి వానిరుచి కచ్చెరువడి "యీపండ్లెక్కడివి?
వీని నీకిచ్చిన పుణ్యాత్ముఁడెవ్వఁడు? నీవిన్నినాళ్ళదాఁక నెక్కడమసలితివి?
చెప్పు" మనిన, నేనిట్లు చెప్పితిని: "తపతీనదియొడ్డుననుండు మేడిచెట్టు
మీఁద బలవర్ధనుం డనుతరుచరసత్తముండొకఁడుకలఁడు. అతఁ డనింద్య
చరిత్రుఁడు; స్నేహపాత్రుఁడు; నాకుంబరమమిత్రుఁడు. ఆదయాళుని
యాదరణంబున సమస్తము మఱచి యాతనికడ నపూర్వసుఖం బను
భవించుచు నిందాఁక వదలి రాలేకుంటిని. ఆమహామహుండు నన్ను
సాంత్వవచనంబుల వీడుకొలిపి యమృతోపమానంబులగు నీఫలం
బులనిచ్చి నీయొద్దకుం బుచ్చెను." అని నీయుపకారకృత్యంబులు పొర
కుగతింబొగడి నీసుగుణసంపదను సహస్రముఖంబులఁ గొనియాడితిని.
నీచెలియ లాపలుకులువిని నన్నుఁగినిసి 'ఓయి! కృతఘ్నుఁడా! సుహృ
త్తముఁడైన యావనచరోత్తముని నీతోడఁగూడ మనభవనమునకుం గొని
వచ్చి మనపాలిటి వేలుపుంబోలె బూజించి జన్మసాఫల్యంబుఁ గాం
చక యాచెట్టుమీఁద నొంటిం దిగవిడిచివచ్చితివే? ఇప్పుడపోయి
యాకపికులగ్రామణికి నా మ్రొక్కని మ్రొక్కి యిక్కడకుం దోడితెచ్చి
మఱినాతోడ మాటాడుము.' అని వదరి నన్నిచ్చటకుం బంపిన నిన్ను
వెంటఁబెట్టుకొనిపో వచ్చితిని. నాప్రార్థనంబంగీకరించి వేగమ మదీయా
గారంబునకు విచ్చేయుమా పోదము." అని యాకపటాత్ముండు
మిథ్యావినయంబునఁ బలికిన నావానరుండు నెయ్యునిమాట
కడ్డమాడలేక యియ్యకొని యిట్లనియె: "క్రకచా! నాకు నీయిల్లు
లాఁతియిల్లుకాదు; నీయగారంబున కరుదెంచి నీవలని సత్కారం
బులం బడయుటకు నాకేమియు నడ్డంకిలేదు కాని యొక్కప్రతిబం
ధముమాత్రము కనఁబడుచున్నది. నేను వనచరుఁడనయ్యును నీవనం
బులనె చరియింపఁగలనుగాని మీరుండు వనంబులఁ జరియింపఁజాలను.

మాగృహంబున కెట్లు రాఁగలుగుదునో చెప్పుము." అనిన మకరంబు కరంబును మిన్నువంకఁ జూచి యాలోచించి యిట్లనియె: "నేనంత విచారింపక నిన్నుఁబిలుచుకొని పోఁదలఁచినవాఁడను గాను. నాయిల్లునీకు రారానిచోటు గాదు. మేముండునది యీయేటిలంకలోని యొక సుందరమందిరము. దానిచుట్టుపట్టుల ఫలవృక్షము లనేకంబులు గలవు. ఆదీవి మనోజ్ఞకం బేమని చెప్పుదును? అది భూతలస్వర్గంబు నాఁ జూడ్కికి వేడ్కఁగొలుపుచుండును. తేపునుమాపును మామందిరంబున పపర్యగొనుచు నిచ్చవచ్చినప్పుడెల్ల నందువిహారంబు సలుపుచుండ వచ్చును. మార్గంబున నీకొక్కయుపాయంబుఁ గలుగకుండ నిన్ను నావీపుమీఁద నెక్కించుకొని యుపాయముగాఁ గొనిపోయి మాయావాసంబుం జేర్చి నీచెలియ లత్యంత తాత్పర్యంబున నావహించిన శాకపాకంబులతోడి భక్ష్యంబుల నుపాయనంబు చేసెద. నీసోదరి మనరాక కెదురుచూచుచుండును. రమ్మా పోయివత్తము' అనిన మాఱుమాటాడక యాకీశలోకేశుండు వృక్షావతీర్ణుండయి క్రకచుని వీపునందూఁకెను. దూఁకుటయె తడవుగా మకరంబు సుకరంబుగా వానరంబును వెన్నుననిడుకొని చనుచుఁ దెన్నునఁ దనలోఁ దానిట్లు పలుకఁజొచ్చెను. ,,అయ్యయో! ఎంత దారుణకర్మంబు గావింపఁ జూచుచున్నాఁడను! ఒక్కయాఁడుదాని నిమిత్తము మిత్రుముం దోరించి ఘోరపాతకంబు కట్టుకోవలసివచ్చెఁగా? ఇఁక నేనేదుర్గతికిఁ బోదునో యెఱుంగను. ననువంటి దుష్టాత్ము లెందైన నుందురే? దైవమా! నేనేమి నిందలపాలుగావలయునో." అని యీరెలుంగున ననుకొనుచు ఖిన్నహృదయుండై చనుచుండఁ గపివరుండించుక గ్రహించి "మిత్రుఁడా! ఇప్పుడు నీమోముజాడఁజూడ నొండొకవిధంబుగాఁ దోఁచుచున్నది. నీయందు ముందున్నయుత్సాహంబు గానరాదు. చిత్తంబు విచారాయత్తంబయి తత్తరించుచున్నట్లు కనుపట్టుచున్నది.

దేహము లాధివ్యాధి జరాన్వితములు; గృహంబున నా సహోదరి సేమమున నున్నదిగదా?" యనెను. క్రికచుండు పలుకులఁ దడబాటుపడుచు 'నీచెల్లెలు కొంచెము వ్యాధిబాధితయయి యున్నద' నెను. అంతటి యల్పరోగమునకా నీమొగ మింత చిన్నపోయినది? చీటికిమాటికిఁ దాలిమిదిగనాడుట మగవాడిగామగదా' యని బలవర్ధనుండు పలికెను. 'ప్రబలవ్యాధి పీడితయయియే యున్నద' ని క్రికచుండు సందేహించుచుఁ బలికెను. అంత నశ్రుమిశ్రితాక్షుండయి వానరాధ్యక్షుండు వైద్యులం బిలిపించి వేగిరము దివ్యౌషధ ప్రయోగము చేయించినావు కావా?' యని యడిగెను. ఏమియూయయో యెఱుఁగను; వైద్యు లెంతమంది యెన్నిమందులను వేసినను గుణ మింతయు లేదు—నిన్నట్లు వీడ్కొనిపోయి చూచునప్పటికి నీచెలియలు యమయాతన పడుచున్నది. నాకుం జూడ నీరోగమునుదిరి జీవించుటయె కష్టముగాఁదోఁచుచున్నది." అని క్రికచుండు బదులుచెప్పెను. విని వనచరుఁడు "ఇదియేమి? మిత్రుఁడా! ఇంతవెఱ్ఱిపనిచేసితివి? ఇంటభార్యయిట్టియవస్థయం దుండఁగా మందుమాకును విచారింపక యొంటిన్విడిచి మిత్రునియొద్దకురాఁ జిత్త మెట్లొప్పెను! విందునకుఁబిలువ నోరెట్లాడెను!" అని మందలించెను. 'ఘనవైద్యులు కొందఱు కోఁతిగుండెకాయతో మందీయవలెనని చెప్పుచున్నారు. అందునిమిత్తమయి వచ్చితిని' అనియూక్రికచుండు శోకవ్యాకులిత హృదయుండగు కతంబున మఱిపోయి తనగుట్టు బయలఁబెట్టెను. ఆమాట విన్నతోడనే ప్రాణములు గలఁగఁబాఱ మేను చెమర్పఁగొంతవడి యామర్కటంబు దిగ్భ్రాంతినొందియుండి యంతలో డెందంబు కుందు డిందువఱిచికొని 'అయ్యో! ఖర్వాటుఁడు సూర్యాతపమునకు సహింపలేక తాళవృక్షచ్ఛాయకుంబోవఁ దాటిపండుపడి తలపగిలినట్లు దైవోపహతుండగువాఁ డెందుఁబోయినను నాపదలు వెంట

వచ్చునుగదా! అడవినివిడిచి మృగసంచారము సహితములేని సము ద్రతీరముం జేరియుఁ మృత్యుముఖప్రవిష్టుండ నైతిఁగదా' యనివగచుచుఁ దెచ్చికోల్పిరంబున నిట్లనియె. "కరికచా! యెంతపిచ్చిపనిచేసితివి. వానర హృదయంబుకొఱకు వచ్చినవాఁడ వామాటనించుక మిత్రునిచెవిని వేయవలదా? ముందె చెప్పిన మఱదిని గదిరియుంట నోమ్మియలేక మేడి చెట్టునందవిలించి యుంచిన నాగుండెకాయ నప్పుడ కూడఁ గొనివత్తు నుగదా? నీమనోగతంబు నెయ్యునికడ న్మఱుఁగుపఱిచి పనిచెఱిచితివి. ఇట్టినీవు నీకళత్రమునకు శత్రుఁడవుగాక మిత్రుఁడవే? మనకింతవఱకు నడిచినదంతయు వృథాత్రిప్పట యయ్యెను. అయిననేమి? శీఘ్రింబ మరలి మేడిపొంత కరుదెమ్ము. గుండెకాయం గొనివత్తము." అను మాయమాటలు నమ్మి మకర మావానరమ్మును గ్రిమ్మఱ మేడికడకుం గొనితెచ్చివిడిచెను. ఇఁక బ్రాణములు దక్కినవని యామర్కట మొక్కవడి భూరుహంబు నెక్కి వెక్కిరించుచు, హృదయమును లేదు గిదయమును లేదు పోపొమ్మని కరికచుని గద్దించెను. అదిచూచి మొసలి మోసముం దెలిసికొని యేవలనను మోసమెట్టిదో యెఱుఁ గని నన్నును నీముసలికోఁతి యిట్టె మోసపుచ్చెఁగాయని వగచుచుండఁ బ్లవంగమిట్లనియె. "నీవు ప్రసాదపురస్సరముగా నెన్నెన్నియో యుప చారవాక్యంబులు పలికి నిటలతటఘటితాంజలివై నీయింటికి రమ్మని దేవురించుటం జేసి, పాపపు మోమోటమినోరు నొక్క రానవలేక మోసపోయితినిగాక నన్నుఁ బ్రతారింప నీతరమగునే? ఓరిమూఢాత్మా! మాటబాఁటకోవచ్చి చేపడినవాఁడె తప్పించుకొనిపోయెనుగదా యని సంతాపంబు నొందక యీపాటనీదారింబొమ్ము. ఒక కూర్మముచేత నక్కయంతటిది మోసపోయినది. ఇఁక నీవనఁగా నెంతవాఁడవు? విన వలతువే నాకథఁజెప్పెద వినుము."

కర్ణాటకదేశమునందుఁ గావేరియను నదియొక్కటి ప్రవహించుచుండును. సాగరసంగమమునకు సమీపంబునఁ దత్తీరంబున నొక్కవటమహీరుహము గలదు. ఒకనాఁటిమధ్యాహ్నసమయంబున నొక కమఠంబు జలంబులు వెడలివచ్చి యచ్చెట్టునీడను సుఖముగానిద్రించుచుండెను. అప్పుడు తత్ప్రాంతకాంతారంబున నుండు ఘోరవం బొక్కటి యాయేట నీరువట్టు మాన్పుకొనంజనుదెంచి తీయనిపానీయంబు లాప్యాయనంబుగఁ బానంబుచేసి యాసమీపపాదపచ్ఛాయం బవళించి యున్నతాబేలుం గాంచి పరమసంతోషంబున మెల్లమెల్లగాఁ దారుచుంబఱతెంచి యేమఱుపాటున దాని వీఁపుమీఁదఁ దనపాదంబు నూఁది త్రొక్కెను. అంత నాతాబేలు మేలుకని కీలెఱింగి కాలునుం గేలునుం దటాలున ముడుచుకొని తల పొట్టలో నిముడుచుకొని కదలమెదలకుండెను. క్షుధార్తంబగు వ్యాఘ్రధూర్తంబును బదంబున దాని నదిమిపట్టి యిట్టట్టుపొరలించుచుఁ గోఱలు మొఱకలువాఱఁ గొఱుకుచుఁ గూర్మంబుమర్మంబులు భేదింపఁజాలక చాలసేపు విడిచిపోవను మనసురాక క్రిందను మీఁదను బడుచుండెను. అక్కరణి నది మిక్కిలి చిక్కులు పడుచుండ నక్కూర్మం బెక్కరణినైన నీమృకుఁడినక్కను డక్కవెట్టి ప్రాణంబులు దక్కించుకొనెదఁగాకని తలంచి యించుక యాలోచించి మాయయుప్పవడ నిట్లనియె. "ఓజంబుకోత్తమా ! తత్త్వం బెఱుంగంజాలక యేల యీలాగున వృథాప్రయాసంబు పడియెదవు ? నీవీకై వడి వేయేఁడులుకొఱికినను నాయొడలు నీకుఁ గొఱుకుడు పడఁగలదే ? నీవేవిధంబునను నను వధించి యాపోవ నామాంసంబు మెసవక యవలఁబోవని తలపోసి యీమనుగడపయి నాసను గోసి యనాయాసమరణంబునొంద నిశ్చయించుకొన్నాఁడను. విషములోని ప్రితుతు; మాకెప్పుడును మృత్యువు శిరసుపై నాడుచుండును. కాఁబట్టియాకొన్న మహానుభావునకు నీకొక్కచక్కని యుపాయం బుపదే

శించెదను వినుము. నన్ను గ్రన్ననంగొనిపోయి నీరంబులం జేరిచి కొంత తడవందు నానవిచ్చిన, నా మేను వెన్నవలె మెత్తనయి నిమిషములో నీచిత్తమువచ్చినట్లగును. అప్పుడు కడుపార నామాంసంబుతో సుఖపారణచేసి నీవలసినచోటికిం బోవచ్చును. అట్లుచేయుము. అనిన గోమాయువును మాయావాగురం జిక్కుకొని యక్కపటవచనంబులు వేదవచనంబులని నమ్మి యుదియు కార్యమ్మనుకొని తాబేలును బేలుపోయి జలంబులం బడవైచియుఁ, గొంత మెలఁకువగలిగి పట్టు విడువక గట్టిగాఁ దన ముంగాళ్ళు దాని వీపునవ్రాపి పండ్లయాటలు దాఁపుచు దానిమీఁదనె కన్నిడి ముహూర్తమాత్రంబు నిలిచి మరలఁ గొఱకిచూచి దానిబోరును పండ్లకు సాధ్యముగాకున్నఁ గమఠంబునకిట్లనియె. "తడవాయెను: నిన్ను జలంబులనిడి యొడలుమెత్తపడినఁ గడువడింగుడిచి నడపవలెనని కాచుకొని యున్నాఁడను. ఏ వేళకును నీమేను నానుజాడ గానరాకున్నది. ఏమిచెప్పెదవు?" అనినఁ గచ్ఛపంబిట్లనియె. "మిత్రుఁడా! నీవు నావచనంబులయందు గుఱియుంచక వెన్నుమీఁద రెండుపాదములును దిట్టముగాఁ బెట్టియున్నవాఁడవు. నీరంట వలనుపడకుండ వెన్నునకెల్ల సరిపోవ దారుణముగాఁ జరణంబులు నిలిపియుండ, నామేనెట్లు నానఁగలదు? నీకోరిక యెట్లీడేరఁగలదు? ఇందు నాదోసంబు వీసంబునులేదు. నోటికినిచేత నీవే యింత తడవు నవనమ్ముకపడి చెడితివి. అయిన నిప్పుడేమాయెను. ఇకనైన నామాటనమ్మి వెన్నుమీఁది పాదంబులెత్తి క్షణమాత్రము చేరువం గూరుచుండి చూచుచుండుము. ఇప్పుడె పులఖండంబులఁబోలు నాపలఖండంబులతో విందారగించి యనాయాసంబుగాఁ బోవచ్చును." అనిన నాసృగాలంబు కూర్మంబు వాఙ్నిచయంబులు నిశ్చయంబులుగా నగచి తదీయోపదిష్టప్రకారంబున వెన్నుపై నిడియున్న యడుగుదోయిని

మెల్లఁగాఁదీసెను. తీసినతోడనే ప్రాణంబుల దక్కించుకొని యక్కపోతంబు శర వేగమునంబఱచి లోతునీళ్ళంబడియెను.

అని చెప్పి యామర్కటము మఱియు నిట్లనియె. "ఓరీ! మకరాధమా! మోసములకెల్ల నిధియగు వంచకమే యిటు వంచింపఁబడఁగా, నీవంటి పుట్టుగ్రుడ్డు మోసపోవుట యొక యక్కజమా? చాలుఁజాలు. నీతోడ మైత్రిచేసినందునకు ఫలము తోడనె కలిగినది. ఇఁక నీమైత్రిని నీయొద్దనె యుంచుకొమ్ము. లోకవిఖ్యాతసత్వుండనయ్యు దైవవంచనచేత రాజ్యంబుఁ గోలుపోయి త్రాణచెడి రిపులతోఁ బడలేక కళత్రపుత్రముఖసుఖవిముఖుండనై లేచివచ్చి నిలువనీడయుఁ ద్రాగ నీరునుగానక యేకాకినై యడవులుపట్టి తిరిగితిరిగి కడకీవృక్షంబుఁజేరి స్వచ్ఛందాహారంబున నుదరపూరణంబు గావించుకొనుచుఁ గుల గోత్ర నామంబులు దాఁచుకొని మొన్నటిదాఁక కాలముగడపుచుండి, నీపెద్ద తనంబుచూచిబుద్ధిభ్రమసి కృత్రివంచకుఁడవని తెలియంజాలక నీతోడి సఖిత్వంబంగీకరించితిని. నీవును బాపాత్మురాలైన నీభార్య దుర్బోధ చేతఁ జెడుబుద్ధిపుట్టి, కుటిలోపాయంబున నన్ను మట్టుపెట్టఁదలఁచి, మాయింట విందారగింతువుగాని రమ్మని నచ్చికబుచ్చికలాడిన నేనా మర్మమెఱుంగక నీమందిరమ్మునఁ దిరమ్ముగాఁ దలదాఁచుకొన నిశ్చయకుఁడనయి నితాంతసంతోషంబున బయలుదేఱి మధ్యేమార్గంబున నాకారవికారాదులచే భవదీయంబగు మనోవ్యవసాయం బూహించి పూర్వపుణ్యావశమున నీయుపాయంబు తోఁచఁబట్టి బ్రతికి, పులి నాకి విడిచినవానిఁగా భావించుకొనుచున్నాఁడను. ఆఁడువారు మంచియెఱుఁగరు; చెడ్డయెఱుఁగరు; వట్టి కుచ్చితములుపన్ని తమ పట్టినపట్టుఁ సాధించుకొనఁజూతురు. నీవు నాతోడిచెలిమిం జేసి యిల్లు పట్టుకున్న నన్నేలాగుననైనఁ జంపింపఁదలఁచి యిదియంతయు నీభార్య పన్నిన

పన్నగడయియుండును. దేహములు బుద్బుదప్రతిమంబులు ; పరువము ఫేనసదృశంబు; సంపదలు తటిచ్చంచలంబులు; అలంకారంబులు భిత్తిచిత్రంబులు; దారపుత్రాదులా శ్మశానగమనులుగాని యాపయిని వచ్చువారు కారు; ధర్మమొక్కటియే తోడవచ్చి తన్నుఁగాచునది. అట్లయ్యును నీవు తగవును ధర్మంబును దలపోయక సద్యఃపాతియగు తనువును నమ్మికొని కీర్తిశరీరమువ్విడిచి నిత్యంబగు నపఖ్యాతి గడియించుకొంటివి. ప్రాణాధికుఁడయిన మిత్రునినే యిట్లుచేసిన పరమసాహసికునకు నీకు నితరులు తృణకణంబులు. మీఁద నీవేమిగతిఁబొంపువాఁడవో! నీయట్టి మిత్రద్రోహిం జూచుచున్న నఘం బొదవును. ఇఁక నీవు నాముందఱనిలిచి నన్నుఁ గనలింపక, వేవేగ నీయింటితోవఁబట్టి పొమ్ము." అని ముక్కును మొగమునుజూడక దూఱినాఁడి, నిరుత్తరుంజేసి యామొసలితేని నక్కడనుండి, సాగనంపెను. క్రకచుండును నిస్పృహుండై దిక్కులు చూచుచు దోయిడి చేతులన్నగిడి నిజనివాసంబునకుం జనియెను.

కాఁబట్టి మోసముచే నెట్టిపనినైన సాధింపవచ్చును. నాయందనుగ్రహించి మీరందఱు నాకొక్క సాహాయ్యమును మాత్రము చేయుఁడు. మీరందఱును ముందుగాఁబోయి బ్రాహ్మణుఁడు చను మార్గమునందు దూరదూరముగా నిలిచి, ఆతఁడు మీసమీపమున నుండిపోవునపుడు 'విప్రోత్తమా! కఱిచుక్క నేలకొనిపోవుచున్నా'వని ప్రశ్న చేయుఁడు. ఇంతమాత్రము మీరు తోడుపడితిరా, మిగిలిన కార్యమును నేను జక్కఁబెట్టెదను. అని యావృద్ధవంచకుఁడు పలికెను. మంచిదని యాపనికిసమ్మతించి, తక్కినవారందఱును బ్రాహ్మణునకగపడకుండంజని యాతఁడు వచ్చుదారిలో నందందుఁ గూరుచుండి, యాతనిరాకం బ్రతీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో బ్రాహ్మణుఁడును మేకపోతు నీడ్చుకొని, మొదటివంచకుఁడున్న తావునుండి పోవుచుండెను.

అప్పుడు వాఁడు: "అయ్యో! మీరుచూడబోయిన బ్రాహ్మణోత్తములుగానున్నారు. ఈకఱ్ఱకుక్క నేలముట్టుకొని తీసికొనిపోవుచున్నారు?" అని యడిగెను. అందున కాబ్రాహ్మణుఁడు నేత్రాంతంబులఁ గెంపుగదుర, "ఛీఛీ! త్రాగుఁబోతా; దురాగతభాషలు పేలకుము. నేనధ్వరార్థము కొనిపోవుచున్న యీపవిత్రమయిన ఛాగమును అపవిత్రమయిన శునకమునుగాఁ బలుక నీకు నోరెట్లువచ్చినది ? పో పొమ్మ ని, యామాటలను లక్ష్యముచేయక తనత్రోవం బోవుచుండెను. మఱినాలుగడుగులు సాగినతరువాత రెండవధూర్తుఁ డెదురువచ్చి మస్తకన్యస్తహస్తుఁడయి నమస్కరించి, బ్రాహ్మణునివంకఁజూచి, "స్వామీ! మీరుసర్వముం దెలిసినవారుగదా! ఈనల్లకుక్క నెగ్గులేక ముట్టుకొనుచున్నారేమ"ని పలికిపోయెను. అందున కావిప్రుఁడు డెందములో నించుక సందేహించి, వానిమాటకు మాఱుచెప్పక మేఁకం గొనిపోవుచుండెను. ఇంతలో మూఁడవవాఁ డెదురుపడి, "ఇది యేమి ? బాపఁడా! ఇంత యక్రమమునకు లోపడినావు. నీవెత్తినది బ్రాహ్మణజన్మముగదా ? అట్లయ్యునుం గులశీలముల నేటఁగలిపి లోకులెల్లనవ్వఁ బట్టపగలు రాజవీథింబడి యీయపవిత్రమయిన వేపి నెచ్చటికిఁదీసుకొని పోయెదవు ? ఈరాజ్య మేమిపాపము చేసెనోకాని కులాచారధర్మములు నిర్మూలములయి పోవుచున్నవి." అని వదరెను. అంతనాయసంతానుఁడు మతివికలత్వంబునొంది శంకాకులస్వాంతుఁడయి, "ఒకరుకారిద్దఱుగారు; కన్నవారెల్లను దీనిని వేపి యనుచున్నారు. నాకొకవేళ మతిభ్రమజనియింపఁబోలు" నని చింతించుచు, ఉల్లము యూయెలలాగున నూఁగ నిటునటుం జనఁదోఁచక యనుమానించుచు నిలుచుండెను. మొదటినుండియు బ్రాహ్మణు నెడఁబాయక వెంబడించివచ్చుచున్న యావృద్ధవంచకుఁడు, తనప్రయత్నము ఫలోన్ముఖమునకు వచ్చెఁగదా యని సంతోషించి, బ్రాహ్మణునకు వినఁబడునట్లుగాఁ జేరువనున్న

తోడుదొంగతో నిట్లనియె: “ పాపమీముగ్ధబ్రాహ్మణుని వెఱ్ఱివానిం జేసి యెవ్వరో యిట్లు కుక్కనొకదానిం గట్టిపెట్టిరి. చూచితివా యీ తనిదురవస్థ?” అని, విప్రుని యకార్యకరణమునకు వ్యసనపడునట్లు పలికి పకపకనవ్వెను. బ్రాహ్మణుఁడామాటలువిని, యిందఱేకవాక్యముగాఁ జెప్పినదబద్ధము కానేరదని నిశ్చయించి, తన ప్రమాదమునకు లోపల నొచ్చుకొనుచు యజనచ్ఛాగము నచటనే విడిచిపెట్టి, మరల వెనుకకుంబోయి ధూర్తులందఱుఁ గొలంకుకెలంకునం జేరినవ్వాఁ దటాకములో స్నానముచేసి శుచియై తడిబట్టలతో నింటికిఁబోయి, పాపపరిహారార్థము గాయత్రిజపించుకొనుచుండెను. ధూర్తు లామేకపోతుం గొనిపోయి, చంపుకొని తినిరి.

అని మేఘవర్ణుండు చెప్పినవిని, చిత్రవర్ణుఁడు మఱియు నిట్లనియె. నిమిషకాలము శత్రువుతోఁ గలిసియుండుట, యెంతో ప్రాణాంతముగా నుండును. అట్టిస్థితిలో, నీవంతకాలము హిరణ్యగర్భుని వీట నిర్భయముగా నుండఁగలుగుట చూడ నత్యద్భుతముగా నున్నది. శత్రుమధ్యమునఁ జిరకాలము నీవెట్లు గుండెకుదిరియున్నవాఁడవో తెలుపుము.” అనిన, మేఘవర్ణుండు సవినయంబుగా నిట్లనియె. స్వామీ! కార్యార్థియైయున్నవాఁడు స్వప్రయోజనమును ముఖ్యముగాఁ జూచుకొనక యెవ్వరెన్ని బాధలు పెట్టిన నోర్చుకొని శత్రువును స్కంధమున వహించి మోచియైన స్వకార్యము నుద్ధరించుకొనును. పూర్వమొక వృద్ధసర్పము తనకార్యమునిమిత్తము కప్పలను మూపుపయింబెట్టుకొని మోసి, కడపటఁ దనమనోరథమీడేర్చుకొనలేదా? దేవరకాకథఁ జెప్పెదను చిత్తగింపుఁడు.

కాంచీపుర సమీపంబుననుండు జీర్ణోద్యానంబునఁ దడవుల నుండి మందవిషుఁడను విషధరవల్లభుండొకఁడు వాసముచేయుచుండును. అతఁ డొక్కనాఁ డహర్ముఖంబున నాహారాన్వేషణార్థంబు సంచా

రంబు వెడలి, ఒక్కచోట భేకకలకలంబులు మిన్నుముట్ట గంభీరజలంబుల నలరారు సరోవరంబు పొడగాంచి, యందుఁబ్రవేశించి యామండూకంబుల నెల్ల భక్షించుమార్గంబుదొరకక, కొండొకవడి చింతించి యొక్కయుపాయం బూహించి తత్తీరంబున నేలపై ఫణంబువాల్చి వ్యాధిగ్రస్తుని విధంబున మూల్గుచుఁబడియుండెను. అదిచూచి జలపాదుండను మండూకస్వామి చేరవచ్చి యిట్లనియె. "ఓనాగకులావతంసమా! నీవుతలఁచుకొన్న మహాబలునంతవానినయిన నొక్కగుక్కను వాతవేసికోఁగలవు. అట్టి నీవిత్తఱి గప్పలు కుప్పతిప్పలుంగా మోరిల ద్రుముకులాడుచున్నను భక్షింప నొల్లక, ప్రాణములు కన్నుకొలుకులలోఁ బెట్టుకొని పస్తుపడి యుండుట యెంతయు వింతగానున్నది. ఇందులకుఁ గతం బెఱింగింపుము" నినఁ గాలాహి యిట్లనియెః నాకుఁ బ్రాపించిన దుర్దశ మీతోడ నేమని చెప్పకొందును. నేనిది వఱకెన్నఁడును బొట్టకొఱకుఁ బరులను దేహియని యాచించినవాఁడనుగాను. నేటికాలమునకు నాకు మీవంటివారి ననుసరించి పొట్టపోసికోవలసిన దినములువచ్చినవి. వేయేల? ఇఁకముందు మీరనుగ్రహించి భోజనమిడిన భుజింపవలసినవాఁడను, లేకున్నఁ బస్తుండవలసినవాఁడనయినాఁడను. నిన్నటిదిన మర్ధరాత్రంబున నేనాహారేచ్ఛం ద్రిమ్మరుచుండ, నొకభూసుర కుమారుఁ డాత్రోవను జనుచు దురదృష్టవశమున నాతలమీఁద నడుగువైచెను. ఆయవమానమును సహింపలేక నేనును బుస్సుమని విషాగ్ని నుమియుచుఁ దక్షణంబ యావిప్రనందనుని కాలొడిచి కఱచితిని. ఆకాటుతిని విప్రార్భకుఁడు భయాతిరేకంబున గృహంబులోనికిం బాఱి తండ్రికంతయుం దెలిపి పులుకుపులుకనేడ్చుచు విషమెక్కి మూర్ఛిల్లి నోర నురగలుగ్రక్కుచు నేలఁబడి ఱెప్పలు తేలవైచెను. బ్రాహ్మణుఁడును గొడుకుం దొడలమీఁద నిడుకొని యస్తోకశోకమగ్నుండయి పరిపరివిధముల విలపింపఁజొచ్చెను.

అప్పుడాతని బాంధవులు పలుదెఱంగుల దుఃఖశోషణంబులగు భాషణంబుల నాతనికి ధైర్యముచెప్పి మరలింప, ఆయర్ధరాత్రివేళఁ జిమ్మచీఁకటిలో నూరిమీఁద వెనక్కునీడ్చు పాదములతోఁబోయి విషవైద్యుని బిలుచుకొనివచ్చి యాచిన్నవానిని వీఁడు మీవాఁడుగాని మా వాఁడు కాఁడ'ని వారి పాదములమీఁదఁ బడవైచి, తదనుగ్రహంబున విషముక్తుఁడయి లేచి కూర్చున్న కొడుకునుజూచి యంతరంగంబు హర్షోత్తరంగంబయిన, 'వీఁడు మీరు పెట్టిన చెట్ట'ని జీవనములిచ్చిన యాఘనుని వేనోళ్ళఁ బొగడి వీఁడుకొలిపి, నామీఁది యాగ్రహం బుడుగక యాబ్రాహ్మణుఁడు నన్నుద్దేశించి యిట్లనియె. 'ఓపన్నగమా' పున్నమచందమామనుబోలు నీయర్భకుని మోముచూచి, దయపుట్టక నిర్హేతుకముగాఁ గాటువేయ నీకు నోరెట్లాడెను? సదా రంధ్రాన్వేషణమే పనిగాఁ గుటిలగతిన్వర్తించు పాపజాతికి నీకెట్లు దయపుట్టును? నిష్కారణముగా విప్రబాలకుం గఱచిన యీదురితంబు నీ దేహ మెల్లం జుట్టుకొని, నీయహంకారపంక మింకునట్లింతవఱకును నీకాహారముగానున్న భేకముల నీతల మోపించి దయామతి నవి యొసఁగిన యాహారమునే నీచేతం గుడిపించుఁగావుతమ'ని రోషావేశంబున ఘోరశాపంబిచ్చెను. పాముల బాముల నేమందును? ఆశాపాతురంబు లశనిపాతంబువోలె నాకర్ణంబులఁజూడి హృదయభేదనంబుగావింప, నాయొడలు నావశముగాక కాళ్ళులేనివానివలెఁ గదలలేక మెల్లమెల్లఁగాఁ బ్రాఁకుచు మీకృప నాశ్రయింపవచ్చితిని. దైవోపహతుండనయి మీపాలఁబడిన నన్నుఁ జేయువిడువక, మీవాహనముగాఁ జేకొని యాహారదానంబుచేయుచు రక్షింపుచుండిన, ఎప్పుడును మీపాదముల కొలువు సేయుచుందును. అనుడు జలపాదుండుప్పొంగి యారోహణ కౌతూహలంబు తన్నవివేకిం జేయ దుష్టోరగంబు మాయావాగురం దగులుకొని దాని యునుకువ కీకొనియెను. అంత నమ్మందవిషుండును జలపా

డుని నిజభోగము నన్వహించి, కొండొకవడి చిత్రప్రచారంబున నిందు నందుం ద్రిప్పి లేని బడలిక తెచ్చుకొని రొఁజుచుఁ దల వ్రేలవైచి యూరకుండెను. జలపాదుం డంతయుం జూచి, నీవేల యిట్లు నడవఁ జాలకున్నావని యడిగెను. మందవిషుండు: "స్వామీ! నిన్నటినుండి కబళమాత్రంబయిన నాహారంబు లభింపమిం జేసి, శుష్కోపవాసంబున న్మాడుచు జవసత్త్వంబులుడిగి జీవచ్ఛవంబనై యున్నవాఁడను. కటికియాఁకట నకనకంబడు నాకిప్పుడాహారంబు దయచేసినంగాక, వాహనకృత్యం బెట్లు నిర్వహింపఁగలుగుదును? కడుపుచిండినమీఁదట మఱి నాచిత్రపదక్రమంబు దేవర చిత్తగింపవలయు." అనిన, నావాక్యంబులు నిజమ్ములని నమ్మి, యంతరంగంబు గరఁగినవాఁడయి జలపాదుం డిట్లనియె, "ఓభుజంగ పుంగవా! నేనొక్కమాట చెప్పెదను వినుము. మధ్యమధ్య నీవు నన్నడుగవలసిన పనిలేదు. కడుపుచిచ్చు దరికొనునప్పుడెల్ల వలసినన్ని మండూకంబుల భక్షింప నొక్కసారిగా నీకిదె యాజ్ఞ యొసఁగినాఁడను. ప్రతిదినంబును నీయిచ్ఛవచ్చినన్నిటిం గొనవచ్చును. ఇప్పుడు పోయి యభీప్సితంబుగ నాహారంబు గైకొనివచ్చి, మరల వాహనకార్యంబునం బ్రవర్తిల్లుము." అనిన మహాప్రసాదంబని జలమధ్యంబునం బ్రవేశించి, కఱవుదీఱఁ జిఱుకప్పలఁ గొన్నిటిం గిచుకుకనమ్రింగి జఠరానలం బాఱ్చుకొని మండూకరాజు నెదుర నిలిచెను. ఈప్రకారము యథేచ్ఛను బ్రతిదినమును వలసినన్నిటిని దిగమ్రింగుచు, తొలుత సన్నగాఁడ్రను బిదప బలవంతులను దదనంతరము మంత్రులనుగా దిఃక్రమమున జలపాదావశేషంబుగా హ్రదంబు నిర్మండూకంబుగావించి, కట్టకడపట నాకప్పలఱేనిని సహితము కూయిడం బట్టుకొని మేని మాంసం బాప్యాయనంబుగ మెక్కి, యిప్పటికి నావ్రతసమాప్తం బయ్యెఁగాయని సంతోషించుచు, ఆకొలను వెడలి యొండొకచోటికిం జనియెను.

నేనును మందవిషుని చూదంబుననే యవమానంబున కోర్చు కొని, ప్రతిపక్షకార్యవిఘాతంబొనరించి స్వకార్యముద్ధరించితిని. భగ్గున మండు దవానలంబు వృక్షాగ్రంబులం గాల్చి విడుచుంగాని, వాని నిర్మూలము గావింపఁజాలదు; శైత్యశీలమయ్యును నదీజలంబు తటస్థిత వసుమతీజలంబుల మూలంబులతోడఁ బెల్లగించును. కాఁబట్టి మంచి మాటలతో సాధింపవచ్చునవిని, పరాక్రమశతంబుచేనైన సాధింప రాదు. అయినను హిరణ్యగర్భుఁడు సంధికిం దగినవాఁడనియె నామ తము. అని చెప్పి మేఘవర్ణుండు మిన్నకుండెను.

అంత మంత్రిదూరదర్శి చిత్రవర్ణునివంకఁ దిరిగి యిట్లనియె. " దేవా ! సర్వవిధంబుల నిప్పుడు హిరణ్యగర్భునితో సంధిచేసికొని యాతని రాజ్యంబున నాతనినె యథాపూర్వముగా నిలుపుట శ్రేయ స్కరము. మొన్న నీనదుమఁ గర్పూర ద్వీపమునుండి యొకబకంబు సింహళద్వీపాధినాథుండగు మహాబలునికడకుం బంపఁబడియె నని చారు లవలన నేఁటియుదయమున. నే విన్నాఁడను విచారించిచూడ హిరణ్య గర్భుం డచ్చటకు దూతనంపుట, మనతో యుద్ధముచేయు సారస రాజును సహాయంబు వేఁడుటకై యుండును. మనయూహయె నిజమ య్యెనేని, మహాబలుండును బూర్వమొకసారి మనచే నవమానితుం డయి యున్నవాఁడౌ కావున మహాసంతోషముతో హిరణ్యగర్భునకుం దోడుపడుననుటకు సంధియము లేదు. వారిరువురుం గలసికొని మన మీఁద దండువెడలుట పొసఁగునేని, ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి విచారింప మన ము వారిని గెలువఁగలుగుట దుర్ఘటము. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితో సంధిచేసికొనుటయె యుత్తమపక్షమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

అనిన మందహాస సుందరాననుండయి చిత్రవర్ణుం డిట్లనియె. " హిరణ్యగర్భుఁ డెప్పుడాలమిచ్చి మనచేఁ బరాజితుఁడయ్యెనో యప్పు రాజ్యాధికార పూజ్యతం గోలుపోయి మనకు సేవకప్రాయుఁడ

య్యెను. అట్టివానిం బూజించి తెచ్చి, మరల రాజ్యపీఠంబునం బ్రతిష్ఠింపవలసినంత యక్కఱ మన కిప్పుడేమి కనగినది? అంతకలిగినప్పుడు పోలినట్లు చూచుకొందము. 'ఈనఁగాచి' పోలమును నక్కలకుఁబెట్టినట్లు, బాహుబలాధిక్యంబు పేరిమిని గష్టపడి రణంబునం గెలుచుచున్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరునిపాలు సేయనేల? ఈవిషయమున నక్రమముగాఁ బూనుకొని మహాబలుండు మనమీఁద ధ్వజమెత్తినను నెత్తనిమ్ము. నాప్రతాపానలంబు వేఁడిమి నాతఁడింకొకసారి బాగుగఁ జవిచూచెడుంగాక!" అనుచుండ నొక శుకంబు రోఁజుచుఁ గొలువుకూటంబు దిక్కునకుం బఱతెంచుచు దూరమునుండి "దేవా! సింహళద్వీపరాజనేకానీకంబులతోడ న్వెడలివచ్చి మనపట్టణమాక్రమింప నూరిబయల న్విడియుచున్నాఁడు." అని కేక వేసెను. రాజావాక్యమువిని యులికిపడి 'యేమి యేమిటి' యని యాతురతతో నడిగెను. కొలువువారును ససంభ్రములయిరి. అంతఁ జిలుకయు సమీపమునకువచ్చి రాజుదిక్కు మొగముచేసి నమస్కరించి, "దేవా! సింహళద్వీపరాజగు మహాబలుఁ డాకస్మికముగాఁ గోపకారణమేమియు లేకయె మనమీఁద దండువెడలివచ్చి, తన సేనలన్నగరంబు పఱిగడ న్విడియించుచున్నాఁడు. ఆతండు మన రాజధానిస్సమీపించువఱకును, మనవారి కెవ్వరికి నాతనిరాక తెలియదయ్యెను. వారింజూచి యిప్పు డూరికావలివారలు రణసంభ్రమంబునం బరిభ్రమించుచున్నవారు. నేను ఫలంబులుతేర వనంబునకుంజని ఫలంబులు గోయుచు, తొలుదొలుత నొక్కవృక్షాగ్రమునుండి దూరమున మిన్నునుమన్నను నేకముచేయుచు లేచినధూళిం బొగడగాంచితిని; డోలాందోళితమానసుండనయి దానికారణంబు యోచించుచుండఁ నింతలోఁ గూఁతవేటు దూరమ్మున సైన్యకలకలంబు వినవచ్చెను; పదఁపడి బారులుతీరి మన ప్రోలిదెసం జనుదెంచు వక్షివారంబుల నాలోకించితిని

తదనంతరము పురోయాయియయి వచ్చిన యొకబకంబువలన మనమీ దాక్రమింపవచ్చిన సారసాక్షుని సైన్యమగుటం దెలిసికొని, దేవర కా సమాచారమును నివేదింప వాయువేగమునం బఱతెంచితిని" అని మరలం జెప్పెను.

అప్పు డమ్మయూరరాజు రౌద్రరసమూర్తియై లేచి, కొలువు కలయంజూచి యిట్లనియె—"దూరదర్శీ! నిన్ననో మొన్ననో కదా మహాబలుండు మనమీఁద దాడివెడలివచ్చి బవరంబునం బరాభవంబు నొంది సేనల నేలపాలుచేసికొని తానుమాత్రము ప్రాణంబులతో నడవులఁబడి నిజదేశముం జొచ్చినవాఁడు! దాని నంతయు నింతలోనే మఱచి తాను నొకమానిసి ననుకొని ప్రబలత్వ దుర్బలత్వంబులు తలంపక తగరువచ్చి కొండను దాఁకినట్లు మరల మనమీఁద నేమొగంబునవచ్చి దండువెడలినాఁడు? చూచితివా యాతని కండకావరము? మన మిప్పుడపోయి యీమత్తుని జన్యంబుచేసి ససైన్యంబుగా యమపురి కతిథిం గావింతము. అవార్యశౌర్యధుర్యుండనగు నాముందఱఁ దృణకల్పుఁడగు నీపక్షి యెంతటివాఁడు? ఈతని సైన్యమెంత? మున్ముంద యీవచ్చిన వీరవారంబునెల్ల భైరవంబుల కాహారంబు కావించివచ్చి, పిదప సింహళద్వీపమునకుం గూడ దాడివెడలి యీసారి తప్పక యాతనిరాజధానిం గూఁకటివేళ్ళతోఁ బెల్లగించి పేరులేకుండ నేలమట్టము కావింతము." అనిన సవినయంబుగా మంత్రియిట్లనియె.

ఇన్నాళ్ళవలెఁగాదు. మొన్నటిపోరునఁ బేరుగలవారు పలువు రంతరించుటంజేసి మనసైన్య మిప్పుడు శూరశూన్యమైయున్నది. తామ్రచూడుండు పోయినతరువాత మనసేనల స్థితిగతుల నెఱిఁగి నడపి కార్యావసరంబున ధైర్యంబును శౌర్యంబును బాహువీర్యంబును మెఱయించి దళవాయితనంబు పూననర్హుండగు నూహాపోహావిచక్షణుఁ డొక్కఁడును నాకంటికిం గనఁబడకున్నాఁడు. అందుచే మన సైనిక

నికరంబులు బహునాయకత్వంబు గలిగియున్నవి. ఎల్లకాలంబును సాహసంబు సాగిరాదు. శత్రువొకప్పుడు లోఁబడినవాఁడె కదాయని తలంపంబనిలేదు; శిఖిశిఖాతప్తంబగు జలంబె పొంగిపడి యాయగ్నిం జల్లార్చుచుండుట లోకధర్మము. శకటగతచక్రంబు తెఱంగునఁ గాలగతులం గ్రిందుమీఁదును మీఁదుక్రిందును నగుచుండును. కరనిహతకందుకంబునకుంబోలె భూమిపయిం బడిన దేహధారుల కందఱకును బడుచుండుటయు లేచుచుండుటయు నైసర్గికము. నేనింతదూరము చెప్పుట నాప్రాణములు వంచించి కాదు. శరదంబుంబోలె ఘనగర్జితము చేయుటవలనం గార్యమెప్పుడును గానేరదు: మహాత్ములు సావధానముగా బాధక సాధకమ్ముల స్వాంతము ముఖంబునఁ జక్కఁగా నాలోచించి, యర్థానర్థంబుల నూహించి, మఱి కార్యనిశ్చయమ్ము చేయుదురు. రాజు తానెంత బలవంతుఁడయినను, పలువురు రాజులతో వివాదము పెట్టుకోరాదు; పెట్టుకొనెనేని, నిశ్చయముగా దురంతము నొందును. సర్పమెంతబలవంతమయ్యును, చలిచీమల చేతంజిక్కి యుక్కఁడుచుండ మనము చూచుచుండలేదా? నిరర్థక విరోధంబు సమర్థింపంజూడక దేవరయిప్పుడు నన్ననుగ్రహించి విగ్రహంబు మానవలయును. ఎవఁడు కార్యాకార్యవిచారమును మాని, క్రోధమునే ప్రధానముచేసికొని యొకపనికిఁ బూనుకొనునో వాఁడు మొదలవిచారింపక నకులమును జంపుకొని పిదప విషాదమునొందిన బ్రాహ్మణునివలెనే కడపటఁ బశ్చాత్తప్తుఁడగును దేవర కాకథ చెప్పెద నవధరింపుఁడు.

గౌడదేశమునందలి యొక యగ్రహారమున దేవశర్మయను పేరుగల వేదజడుఁడగు విప్రుఁడొకఁడు గలడు. అతనికి గొంతకాలము సంతానములేని కొదువ యొక్కటియే కాని వేఱుకొదవలేక యుండెను. అతని భార్యయగు యాజ్ఞసేని సంతానము లేనిదయి, పుత్రులం గని పెంచు తనయాఁడుచేడియలంగని ముచ్చటపడుచు, బిడ్డలనిమిత్త

ము యోగులని వేషములు వేసికొనువారి నెల్లఁ గాళ్ళుకడుపులు బట్టుకొని యాశ్రయించి వారిచే వేళ్ళు వెల్లంకులు గట్టించుకొనుచు, ఆ యగన్న చెట్టుకి గుడికన్న గుడికి మ్రొక్కుచు, ఎవ్వరేతీర్థము పేరుచెప్పిన నచ్చటికిఁబోయి మునిఁగివచ్చుచు, లోకములోలేని నోములు వ్రతములు పట్టుచుండును. ఇట్లు కొంతకాలము గడచినపిమ్మట, నాయింతి యీశ్వరానుగ్రహమువలన గర్భవతియై యొక్కపుత్రుం గనియెను. లేక లేక కలిగిన సంతానమగుటం జేసి, తల్లిదండ్రు లాచిన్నవానిని అమ్మిమీఁది కాలు నేలఁబెట్టనీక ప్రాణములకంటె నెక్కువగా గారాబమునఁ బెంచుకొనుచుండిరి. ఒక్కనాఁ డాబిడ్డను పాలిచ్చి నిదురపుచ్చి, యుయ్యాలలోఁ బరుండఁబెట్టి, మగనిని గావలియుంచి యాజ్ఞసేసి పొరుగువీధినున్న తన పుట్టినింటికిఁ జూడఁబోయెను. నాఁడు పర్వదినమగుటం జేసి రాజుదగ్గఱనుండి పార్వణశ్రాద్ధదాన మిచ్చుటకొఱకయి, యాబ్రాహ్మణుని కాహ్వానమువచ్చెను. సహజదరిద్రుఁడయిన యాశుద్ధశ్రోత్రియుఁ డప్పు డిట్లు చింతించెను. "రాకరాక నేఁటికాలమునకు భూపతికి నాయం దనుగ్రహమువచ్చి, సాహిత్యపరు లనేకులుండ వారింగాదని నాకే దానమియ్యఁదలఁచి వర్తమానమంపెను. నన్ను భాగ్యవంతునిఁ జేయవలెనను తలంపుతో నేలిక పిలువనంపినపుడే, నా పాలిటి యభాగ్యదేవత సమయమున కీయసందర్భము తెచ్చిపెట్టినది. ఇఁకఁ బుట్టినింటనుండి నాభార్యవచ్చు టెప్పుడు? నేఁబోయి దానము పట్టు టెప్పుడు? రాకున్న నేమి పోవుమనన్న నిందాఁకఁ గంటికి ఱెప్పవలెనుండి కాపాడుకొనుచున్న పిల్లవానికిఁ గాపుండువారు లేరు; పోక మానెదనన్న భూపాలుఁ డా దానము నన్యుల కిచ్చివేయును. నాకొక్కయుపాయము కనుపట్టుచున్నది. బహుదినములనుండి కన్నబిడ్డవలెఁ బెంచుచున్న నకులమున్నదిగదా? ఈపెంపుడుముంగిసి నా ముద్దుపట్టికి రక్షకముంచి, కదలిపోయి దానమును స్వీకరించి యింట

నున్నట్టె పరుగెత్తుకొనివచ్చెదను." అని నిశ్చయించి, ముంగిసను సంకే తముగాఁజెప్పి యాయర్భకునకుఁ గావలిపెట్టి, రాజమందిరమునకుం బోయెను. దానమునిమిత్తమేగిన రెండుగడియలును బ్రాహ్మణునికి శరీరమొక్కటియె రాజమందిరమున నుండెను గాని చిత్తమంతయు నింటిమీఁదను గొమారునిమీఁదనె యుండెను. ఇంతలో నొకకృష్ణ సర్పము మిద్దెమీఁదినుండి యుయ్యాలచేరులగుండ బాలుఁడు నిదుర పోవుచున్న పాన్పుమీఁదికిఁ బ్రాఁకి వచ్చుచుండెను. దానిని ముంగిస చూచి యొక్క యెగురెగిరి మెడపట్టుకొని, కొఱికి ముక్కముక్కలు చేసి క్రిందఁబడవైచెను. అంత నా బ్రాహ్మణుఁడును రాచనగరం గాను కలు గ్రహించి, కొడుకుమీఁది ప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేల మీఁదఁ బదములు మోపక డోలాయమాన మానసుండయి మహా వేగ ముతో వచ్చుచుండెను. బభ్రువునం దనస్వామి యడుగులచప్పుడువిని పాము నెత్తురంటికొన్న నోటితో మార్గముపొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదురేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళ వ్రేళ్ళంబడి పెనఁగఁజొచ్చెను. రక్తవిలిప్తముఖంబగు నకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొన, భీతిపరీత చేతస్కుండయి యా పాఱుఁడు తనకొమారునినె యానకులంబు చంపివచ్చెనని యెంచు కొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముద్దుపట్టి నెత్తురుఁగందు నెట్లు గఱిచితివని దురహంకారంబునఁ జేరువనున్న దుడ్డుకఱ్ఱను హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను. ఆ మోఁదు శిరంబునందగుల గుజ్జును వెడలఁబెట్టి, నేలంబడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్క పెద్దయఱపఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లాముంగియనుఱుగొని యాభూసు రుఁడు నందనునికయి ప్రలాపించుచు లోనికిఁజని తలిమంబునఁ జెక్కుఁ జెమర్పకుండ నిదురించుచున్న బాలకునిగని, ప్రమోదమానమాన సుండయి, పదఁపడి డోలాసమీపంబున ఖండఖండములయి పడి

యున్న నల్లత్రాఁచునుజూచి చోద్యపడి, కలరూపు తెలిసికొని శోకో ద్రేకమున నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్ముల మోదుకొనుచు నెందు నెవ్వనికిఁ గలుగని కలుషము తనకొదవెఁగాయని పెద్దతడవు రోదనముచేయఁ దొడఁగెను. కాఁబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక త్వరపడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పినవిని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రికాండుం డిట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పినదంతయు నాదరణీయముగానే కానవచ్చుచున్నది, కాని శత్రువొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండువెడలివచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించుచుండఁగా, దీర్ఘాలోచనచేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయునని జాగుచేయుచుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు; మనయాలోచన కుదురునప్పటికి, పురము దొద్దపోవచ్చును. కాఁబట్టి ముందుగా నేరీతినయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చిన యాపదను దొలఁగించుకొన్న తరువాత హిరణ్యగర్భునిసంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుంగూరుచుకొనిపోయి వైరిందారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరివారణంబునకుం దగిన యుపాయం బన్యంబున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినంగలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మతమయిన పక్షము నవలంబింతము.' అనిన దాక్షాయ్యానాయకుండిట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరిగెలుపుకొన్నవారమయ్యును, మనగెలుపొక గెలుపని సంతోషింపరాదు. ఏలయనిన—మన పాలంగల యోధవారంబులోఁ బేరుగలవారు పెక్కండ్రిలముచేసి స్వర్గప్రాప్తులయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబులనిండ గాయంబులు గలవారయి పోరికిం బనికిరానివారయిరి. ఇట్టి యాశక్తులను వెంటఁబెట్టుకొనిపోయి, మేమే శూరులమని సాహసంబున వైరిం

దలపడుదుమేని మనవారు శరీరంబుల కాసపడక యోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈమహాబలుండిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని మంత్రియైన సర్వజ్ఞుని ప్రేరణముచేతంగాని స్వబుద్ధిచేతంగాదు ; తనతోంటి విరోధంబు సాధించుకొనవలయుననను నుద్దేశంబును దానికింగొంత తోడుపడియుండవచ్చును. అయినను దనమిత్రమనోరథం బీడేఱునేని, ఈతండు సంతుష్టుండయి తనపురికి మరలఁగలవాఁడగుటకు సందియములేదు. మనమిప్పుడు హిరణ్యగర్భుని సమాధానపఱుచుకొను యత్నంబు చేయుటయె ప్రధానానుష్ఠేయమయిన కార్యము. కాఁబట్టి మున్ముంద యాహంసస్వామిపాలికి మనదూత యరుగవలయును ; అట్లరుగుదూత కార్యసంఘట్టనం బొనర్చుకొని మరల మనలం జేరుటకు లోపలనె యీమహాబలుని దళములవలన నొకటిపుట్టకుండ, ఈక్షణంబ సారసరాజునొద్ద కొకరాయబారినంపుదము. ఇట్లుచేసిన సకలము ననుకూలంబుగా నడుచును.” అనిన రాజునౌనని యీకొనియెను. అప్పుడె రాజానుమతంబున మంత్రియరుణముఖునిరప్పించి, మహాబలునితోడం బలుకవలయు పలుకులనెల్లం దేటపడగఱపి, కార్యంబు పొత్తుపఱుచుకొని రమ్మనిపంచిన, నాతండును వినయవేషంబునంజని నగరంబు పఱగడ నొక్కవనంబుననున్న స్కంధావారంబుం దఱిసి, సేనారక్షులకుం దనవచ్చిన కార్యంబుచెప్పి, యెల్లసైనికులును మూఁకలుగట్టి తన్నుఁ జూచుచుండఁ దన్మధ్యంబున నొక్కచోఁ జందనతరు సమీపంబున లతాగృహంబున వసియించియున్న మహాబలునిఁ ద్వారపాలకుల వెంబడింబోయి సందర్శించి, నమస్కరించి యాతని యాజ్ఞానుసారముగా సమీపంబునఁ గూరుచుండి చేతులు జోడించి యిట్లనియె.

“దేవా ! జంబూద్వీపాధినాథులగు చిత్రవర్ణమహారాజులవారు తాముగ దేవరవారితోడ నాడుమన్నమాటల విన్నవించెద ; అవధాన

ముతోఁ జిత్తగింపుఁడు. ఇరుగుపొరుగుల దేశముల కేలికలమయిన మనము మనలోనిట్లు దుర్మాత్సరంబువాటించి మానుషధర్మమును మఱచి లోకులు మనలందలయెత్తిచూడ జగడము లాడుచుండుట యుచితముగాదు. మన మైకమత్యంబు పేర్మిని సోదరభావంబు గూరి యుందుమేని. ల్లోకము ములొక్కటనెత్తివచ్చినను గలన న్మనలఁ దేఱి చూడగలవే? పూర్వమే వేళావిశేషముననో మన మనసులలోఁ గ్రోధాగ్ని పొడచూపి, మెల్లమెల్లఁగా రాఁజి ప్రజ్వరిల్లి యుద్ధరూపమునం బయల్వెడలి యుభయపక్షములవారిం గొందఱదహించి యిప్పటికాఱి నది; ఆఱిపోయినదాని స్మరల మండఁజేయుచు మనమన సీమలఁ గోపంబును గాపురంబుండనిచ్చుట యుభయులకును క్షేమకరము గాదు. ఇఁకముందు మనమన్యోన్య స్నేహము నవలంబించి మీమాట మేమును మామాట మీరును జెల్లించుచుఁ గూడిమనుట మాయభి మతము. కర్పూరద్వీపాధీశ్వరుండగు హిరణ్యగర్భుఁడు మన కిరువురకుఁ బ్రాణమిత్రుఁడుగా నుండదగినవాఁడు. ఆతని రాజ్యం బాతనికిచ్చితి మని తెలిపి, మాతోడ సఖ్యంబునెఱప నాతని నడుగ నేఁడె దూతను బంపుచున్నారము.”

అనిచెప్పి యూరకున్న, మహాబలుండును గొంతవడి చింతించి, తన బలంబులు మార్గాయాసంబునం బడలియుంటం జేసియుఁ దన వచ్చినకార్యం బనుకూలముగా ముగియుచిహ్నములు కానఁబడుచుం టంజేసియు సంధిచేసికొనుటయే యిప్పటికుచితమని నిశ్చయించి, పూర్వవైరంబుమాని సంధికియ్యకొనియెను. అప్పుడు మహాబల చిత్రవర్ణులకుఁ గపాలసంధి యయ్యెను.

తరువాతఁ జిత్రవర్ణుండు తనమంత్రితో నాలోచించి, యుచిత గతిని హిరణ్యగర్భునిపేర నొకలేఖవ్రాసి, తల్లేఖంగొనిపోయి హంస స్వామితో యుక్తక్రమంబున సంభాషించి కార్యంబు పొందుపఱుచు

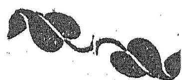
కొనిరా వరుణముఖుండె తగినవాఁడని యెంచి, అతనినె పయనంబు చేసి కర్పూరద్వీపంబునకుఁ బంపి యాతనిపునరాగమనంబున కెదురుచూచుచు దినము లెన్నుచుండెను. ఆతండును, గతిపయప్రయాణంబులఁ గర్పూరపుదీవిం జేరి, రాజధానిం బ్రవేశించి, ముందుగా మంత్రిసందర్శనంబుచేసి నిజాగమనకారణంబు దెలిపి, యాతండు తన్ను వెంటఁబెట్టుకొనిపోవ హిరణ్యగర్భుని రహస్యావాసంబుంజొచ్చి యచ్చట నాప్తవర్గముతో నిష్టకథాప్రసంగంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయుచున్న హంసాధ్యక్షుని వీక్షించి, నమస్కారపూర్వకంబుగాఁ దన్నెఱిఁగించుకొని, మితహితోక్తుల నిట్లనియె. "జంబూద్వీపాధినాథుండు చిత్రవర్ణుండు దేవరసుగుణసంపదను బలువురు ప్రశంసింపఁ బూర్ణమనంబుతో నాకర్ణించి, దేవరతోడి మైత్రినపేక్షించి నన్నిటకుం బుత్తెంచెను. నేఁడుమొదలుకొని యథాపూర్వకముగా దేవరవారు కర్పూరద్వీప రాజ్యాధికారంబు మరల వహించి లోకోత్తరముగాఁ బ్రజాపాలనంబు గావించుచు మయూరస్వామితోడి సౌహార్దసౌఖ్యం బనుభవింప నర్హులు." అని లేఖం జేతికిచ్చెను. దానింబుచ్చుకొని చదువుకొని, హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితో నాలోచించి తగినప్రత్యుత్తరంబువ్రాసి ధవళాంగునిచేతనిచ్చి, 'నీవీ యరుణముఖునితోడం జంబూద్వీపంబునకరిగి చిత్రవర్ణుని సందర్శించి యర్హసంభాషణంబుల నాతని నలరించి యాజాబిచ్చిరమ్మ'ని యానతియొసఁగి, యరుణముఖుని నర్హసత్కారంబుల గౌరవించి చెప్పవలయు పలుకులెల్లంజెప్పి, వీడుకొలిపెను.

అంత ధవళాంగుండును వరుణముఖుండును బయలువెడలి, సరససంభాషణంబుల మార్గాయాసంబు వీసంబును గానరాకుండ నడచి, కతిపయదినంబులకు జంబూద్వీపంబుచేరి చిత్రవర్ణుండు నిండుకొలువుండియుండ నాతనిపాదసందర్శనంబు చేసికొని, సందేశంబు సమస్తంబు

నునివేదించి, కృతకృత్యులయిరి. మహాబలుండును మిత్రికార్యంబు సాధించుకొని చిత్రవర్ణుని మన్ననఁ బడసి పరమానందభరితుఁడయి సైన్యసమేతంబుగా నిజదేశంబునకుం జనియెను. నాఁడు మొదలుకొని మహాబలచిత్రవర్ణ హిరణ్యగర్భు లన్యోన్యమైత్రిం బొదలుచు, పరస్పర క్షేమలాభంబులఁ బత్రికాముఖంబులం దెలిపి తెలిసికొనుచు, చిరకాలము సుఖముగా రాజ్యపాలనంబు గావించిరి.

అని విష్ణుశర్మ సంధితంత్రమును ససాకల్యముగా వచియించి, మీరును సర్వసర్వం సహాపతులతోను సంధికావించుకొని, మైత్రిమత్యంబు పెంపున సకలసౌఖ్యంబుల ననుభవింపుఁడనిన, రాజపుత్రులెంతయు సంతసించి 'దేవరమూలమున నజ్ఞానాంధకారంబునుండి వెలువడి జ్ఞానభాను న్సందర్శింపఁగంటిమ'ని విష్ణుశర్మను నుతియించిరి. అంత సనయులయిన నృపతనయులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొనిపోయి, సుదర్శనున కర్పించి, విష్ణుశర్మ యాతనిచే సకల సమ్మానంబులం బొంది యొక యగ్రహారము బహుమానంబు వడసెను.

సంధితంత్రము, సంపూర్ణము.

శ్రీ రాజన్ ముద్రాక్షరశాల—రాజమండ్రి.